

DELAVSKA ENOTNOST

Glasiło sindikatov Slovenije izdaja Republiški svet Zveze sindikatov za Slovenijo. — Odgovorni urednik France Boštjančič. — Tisk Casopisno-založniškega podjetja »Slovenski poročevalci« v Ljubljani. — Naslov uredništva in uprave Ljubljana; Cufarjeva ulica 1 — Dom sindikatov. Telefon uredništva in uprave 32-031, uredništvo 32-533, uprava 30-016. Poštni predal 234. — Račun pri Mestni hranilnici v Ljubljani 601-606-1-221. List izhaja vsak petek. — Rokopisov ne vračamo. — Mesečna naročnina 40 din, četrletna 120 din, polletna 240 din, celoletna 480 din; posamezna šte. 10 din

GLASILO SINDIKATOV SLOVENIJE

ST. 38 / 14. SEPTEMBRA 1956 / LETO XV / CENA 10 DIN

OB DVAJSETI OBLETNICI VELIKE TEKSTILNE STAVKE

Brez akcij ni uspeha

Dvajsetega avgusta 1936. leta je nekaj pred drugo uro popoldne v »Jugočeški« zatulila sirena. To je bil dogovorjen znak, s katerim se je pričela velika tekstilna stavka v Kranju.

Od tega avgustovega dne v letu 1936 je poteklo polnih dvajset let. Ta leta so silno pomembna za delavsko gibanje v naši domovini in za položaj delovnih ljudi nasploh. Pomembna zato, ker to razdobje predstavlja pravzaprav razsežen most, preko katerega je naše delavstvo prišlo iz izkoriščevalske družbene ureditve v socialistično družbeno sožitje, ki mu podoba in misel oblikuje delovni ljudi sami s svojim sistemom delavske družbene demokracije. Ta most, ki veže dogodke izpred dvajsetih let s sedanjostjo je pravzaprav ena sama tvorna revolucionarna akcija proletariata in vseh delovnih ljudi v boju za gmetno in duhovno boljše življenje.

Tekstilna stavka se je porodila pravzaprav iz spontanega spoznanja tekstilnih delavcev, da jih izkoriščevalci nečloveško izjemajo, kajti prav v obdobju, v katerem je prišlo do stavke, je domač in tuj kapital neusmiljeno izžemal delovno silo delavstva, da si naropa čimveč dobičkov iz znoja in žuljev delovnih ljudi. Toda že koj ob prvih začetkih stavkovnega gibanja je delavstvo uvidelo, da sam tarifni boj ni zadosten. Spoznalo je, da je mogoče doseči boljše življenjske pogoje samo s splošnim političnim pritiskom na izkoriščevalski razred in njegov družbeni mehanizem. K temu spoznanju je stavkajočim delavcem pomagala Komunistična partija Slovenije, ki je od vseh tedanjih družbeno političnih činiteljev edina povsem dosledno zastopala dejanske interese delavskega razreda in delovnih ljudi. Ni slučaj, da je Komunistična partija poslala v Kranj tudi tovariša Franca Leskoška-Luko, kajti spoznala je, da je stavkajočim delavcem treba pomagati v njihovem boju, predvsem zato, da dobi stavkovni boj tako družbeno obeležje, spričo katerega izkoriščevalci ne bodo mogli igrati delavcev v njihovem boju za upravičene zahteve. Pod političnim vodstvom komunistov je tekstilna stavka kmalu dobila vsa obeležja odkritega razrednega spopada med izkoriščanim delavstvom in izkoriščevalci ter njihovo oblastjo. Delavci so zasedli tovarne, osnovali stavkovni odbor. Že kmalu v začetku je

prišlo do občutnih razlik v stališčih med delavstvom in strokovnimi organizacijami, ki se sicer pritisku delavstva niso mogle povsem izogniti, vendar pa so se plašile odkritega spopada z izkoriščevalci in njihovo oblastjo. Stavkovni val je kmalu segel iz Kranja tudi v ostala tekstilna področja, zajel pa je tudi nekatere delavce drugih strok. Obstajala je resna nevarnost, da preraste tekstilna stavka v splošno politično stavko. Izkoriščevalci in njihova oblast so začutili to nevarnost in so z vsemi sredstvi skušali zlomiti revolucionarno silo stavkajočih delavcev in preprečiti politični vpliv komunistov na proletariata. Podoba je, da je bil proletariata v tem času že politično tako zrel, da vsi manevri izkoriščevalcev in sporazumašev niso uspeli in je bila tedanja oblast prisiljena, da pokaže svoje pravo lice. Šestnajstega septembra je v ranih jutranjih urah policija in žandarmerija surovo vdrla v tekstilne tovarne v Kranju in z nezaslišanim terorjem izgnala delavstvo iz zasadenih tovarn. Kljub temu izkoriščevalci niso mogli samo s silo spraviti političnega pritiska delavstva z dnevnega reda. Morali so vsaj do neke mere zadostiti zahte-

vam delavstva in pristati na kolektivno pogodbo, ki sicer ni bila taka, kot bi jo bili želeli, vendar pa je sam sprejem kolektivne pogodbe opozoril na nevarnost, ki se je je oblast ustrašila. Dejstvo je namreč, da je v stavki sodelovala 8500 tekstilnih delavcev in da je stavka iz dneva v dan dobivala jasnejše obeležje pravega revolucionarnega spopada.

Osnovni ton stavki so dali komunisti, ki so delavcem zelo jasno predočili alternativo boja: brez akcije ni pričakovati uspeha. Komunisti pa so bili tudi tisti, ki so delavstvo opozorili na potrebo enotnega nastopa in uspeli dejansko zbrisati v akciji vse razlike v prepričanju in nazoru, kajti šlo je za elementarne družbeno-ekonomске interese vsega delavstva.

Čim je oblast zaslutila, kako globoke politične korenine dobiva tekstilna stavka, je nastopila z vsemi svojimi sredstvi zoper stavkajoče. Tedanji klerikalni oblastnik ban Natlačen je v posebni odredbi označil stavkajoče kot rušilce družbene in državne ureditve in predpisal kazni ne samo za sodelovanje v vrstah stavkajočih, ampak tudi za tiste, ki bi javno

izražali svoje simpatije in prizrženost stavkajočim. Končno pa je na ukaz tega klerikalnega oblastnika vdrla žandarmerija in policija v tovarne in s silo uveljavila svojo oblast. Zanimivo je, da so klerikalni veljaki prav dobro čutili, da tekstilna stavka prerašča v revolucionaren spopad, saj je tedanji nakeljski kanonik dr. Josip Simenc zelo odkritosrčno napisal med drugim tudi tole: »Kdor je oni terek v septembru poslušal delavce in delavke, ki so se vračali iz izpraznjenih tekstilnih tovarn, je moral s strahom ugotoviti: Tudi pri nas bi španska tragedija ne bila nemogoča.«

Res je. Vsekakor je veliko tekstilno stavko mogoče prištevati med tiste revolucionarne spopade, v katerih si je naše delavstvo priborilo osnovne izkušnje za vodenje razrednega boja. Velika tekstilna stavka je bila eden izmed tistih činiteljev, ki je vplival na hitrejše družbeno politično dozorevanje slovenskega proletariata, kajti v teh spopadih je delavstvo spoznalo, da je v naših pogojih mogoč boj za delavske pravice samo, če ta boj nosi pečat doslednega revolucionarnega boja, če gre delavstvo enotno in združeno v

borbo in če v boju neusmiljeno obračuna z izkoriščevalci kot družbenim razredom in z njihovo razredno oblastjo. Poleg tega sodi velika tekstilna stavka v Kranju tudi med tiste politične dogodke, ki so prispevali k temu, da je proletariata spoznal pravo lice tedanjih političnih grupacij na Slovenskem in da je spoznal, da ima pravzaprav v Komunistični partiji edno politično silo, ki ji mora slediti, če hoče izpeljati dosledno svoj revolucionaren boj.

Dvajset let je v življenju družbe kratko razdobje. Vendar pa je zadnjih dvajset let za naše delavstvo tisto razdobje, v katerem smo napravili odločilne družbene spremembe, vsled katerih je povsem spremenjena družbena podoba naše domovine. Po revolucionarnem obračunu z izkoriščevalci je naše delavstvo začelo oblikovati nova družbena razmerja in tako oblikovati družbeno ekonomске prilike same. Prav delavsko gospodarjenje, naša družbena in državna ureditev, ki omogočata nastanek in razvoj dejanskih socialističnih razmerij in omogočata hiter tempo napredka naših materialnih sil, dokazujejo, kako

Nadaljevanje na 2. strani

Delavci kranjske tovarne »Jugočeška« med stavko

S SEJE PREDSEDSTVA CENTRALNEGA SVETA ZSJ

STALISKA SINDIKATOV

do osnutka zakona o delovnih razmerjih

Dne 4. in 5. septembra je v Beogradu zasedalo predsedstvo Centralnega sveta Zveze sindikatov Jugoslavije. Razpravljali so o osnutku zakona o delovnih razmerjih in zakona o davku na plače. Dalje so sklepali, da bodo v drugi polovici oktobra sklicali plenum Centralnega sveta, ki bo med drugim razpravljal tudi o življenjski ravni delavcev in uslužbencev. Razen tega so razpravljali še o nekaterih organizacijskih zadevah sindikatov. Tega posvetovanja so se udeležili še predstavniki centralnih odborov, republiških svetov ter večjih okrajnih sindikalnih svetov. Med njimi so bili iz naše republike predstavniki OSS Ljubljane, Maribora in Kranja.

Predsedstvo je razpravljalo o pripombah, ki so jih dale doslej na osnutek zakona o delovnih razmerjih sindikalne organizacije, in o stališčih, ki jih je do njih zavzelo tajništvo. V razpravi, ki je trajala ves dan, so precej stvari izpremenili. Naj navedemo nekatere, saj so razpravljali od člena do člena in skoraj pri vsakem je bila kakšna pripomba.

Prevladalo je mnenje, naj bodo načela delovnih razmerij, ki bodo oblikovana v tem zakonu, temeljna načela za vsa delovna razmerja pri nas. Na teh načelih naj bodo zgrajeni kasnejši zakoni o javnih uslužbencih, o samoupravnih ustanovah itd. Vendar danes še niso dozoreli pogoji, da bi izdali temeljni zakon o delu. Prej je treba rešiti še vrsto stvari, na primer sprejeti zakon o inšpekciji dela, posredovanju dela, neresene, ki se vrsta stvari iz socialnega zavarovanja in je zakonodaja o vsem tem še dokaj nepopolna, oziroma je življenje nekatera določila že preraslo. Na zakon o delu bi potem čakali še štiri do pet let, je pa toliko zadev, ki se jih ne da odložiti. Zato so se odločili, da izdajo najprej zakon, s katerim bi bila pravno urejena delovna razmerja v gospodarstvu, potem v državni upravi in samoupravnih ustanovah ter zavodih.

Pričujoči zakon naj bi torej urejal delovna razmerja v gospodarstvu, in to za vso gospodarsko dejavnost in ne le za tiste gospodarske organizacije, ki jih upravljajo delavci. Veljal naj bi torej tudi za delovna razmerja tistih delavcev in uslužbencev, ki delajo v delavnicah državnih uradov in ustanov, ter samoupravnih ustanov, zavodov in zadrug.

Precej ostra je bila razprava o osemurnem delavniku, zlasti pri osebnih delih. Nekateri so namreč menili, da bi od načela osemurnega delavnika za nobeno ceno ne smeli odstopiti. Zedinili so se za to, da omogočimo gospodarskim organizacijam s sezonskim delom, da smejo s pravilnikom o delovnih razmerjih določiti tudi daljši delovni čas, vendar ne sme biti daljši kot deset ur na dan, s tem da polletno povprečje ne preseže osem ur na dan. Tistim gospodarskim organizacijam, ki bi z višjo storilnostjo dosegle lepe uspehe, naj bi omogočili, da bi delovni čas lahko tudi skrajšale in uvedle morda celo angleško soboto.

V osnutku zakona je med drugim tudi določilo, po katerem bi imeli upokojujenci in vdove pravico na povračilo selitvenih stroškov, če bi se ob upokojitvi ali ob smrti zakonskega tovariša preselili v kraj stalnega bivališča. Predviden je rok šestih mesecev, ko mora biti ta selitev opravljena. Danes so taki pogoji, da zavoljo stanovanjske stiske tega ni več mogoče opraviti v tako kratkem času, zato so se zedinili za triletni rok, v katerem velja pra-

vica na povračilo selitvenih stroškov. Nekateri je motilo še to, da je tako določilo sprejeto v zakon o delovnih razmerjih, s čimer so naložene zavodom za socialno zavarovanje nove obveznosti, ki jih v zakonodaji o socialnem zavarovanju ni. Kot smo že dejali, se smatra zakon za temeljnega in se bo morala vsa veljavna zakonodaja prilagoditi temu zakonu.

Glede dopustov so bila mnenja različna. Nekateri so bili za to, da ostane tako kot doslej in da se določanje dopustov povsem prepusti gospodarskim organizacijam. Predsedstvo se je zavzelo za tak način določanja dopustov, kot je predviden v osnutku. Strinjajo se tudi z določilom zakona, da plače za vodstveno osebje, ki ima doljši dopust, kot jim po delovni dobi pripada, ne gredo od sklada plač. Le-ti namreč dosti organizacija za preizkušnjo električnih izdelkov), ki izdaja poima daljši dopust, kot jih po deprav pa je, da jim določimo glede na njihovo odgovorno službo daljši dopust.

Predsedstvo se strinja s tem, da je treba zaščito žena in mladine v zakonu posebej naglasiti. Ustvariti pa je treba zakonito

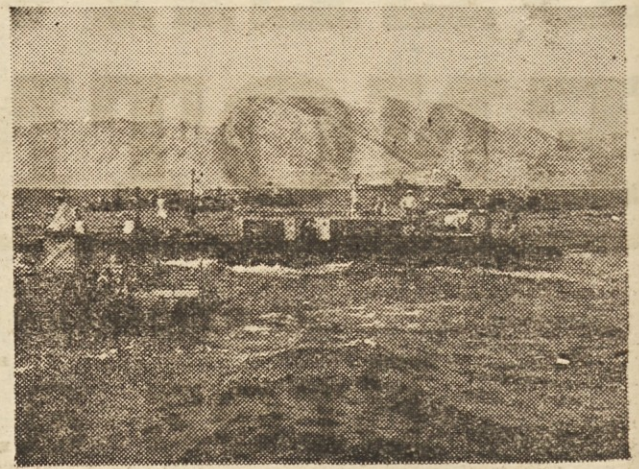
možnost, da lahko delajo žene tudi manj kot osem ur, toda ne manj kot štiri ure, z dolžini delovnega časa ustreznimi pravicami. Predvideti je treba še zaščito nosečnic, kadar se podjetje likvidira. V teh primerih je treba predpisati, da dobe nosečnice plačo iz likvidacijske mase vse do nastopa porodniškega dopusta.

Določila o disciplinski in materialni odgovornosti ter o disciplinskem postopku ustrezajo zlasti za tiste gospodarske organizacije, kjer imajo delavski svet. Prvostopna pritožbena komisija za manjša podjetja naj bi bila sestavljena iz predstavnikov sindikalne podružnice, občinskega ljudskega odbora ter podjetja. V drugostopni komisiji pa naj bi imenovali svoje predstavnike občinski sindikalni svet, občinski ljudski odbor ter zbornica.

Dalje se je predsedstvo zavzelo za to, da privatni delodajalci ne bi smeli izrekat denarnih kazni, denar, zbran iz denarnih kazni, naj bi v večjih podjetjih porabili za socialne namene, iz manjših podjetij pa naj bi se zbiral pri občini v iste svrhe.

Kjerkoli je v zakonu določen rok pritožbe, naj bo določen tudi rok, v katerem mora biti pritožba rešena.

Seveda je še vrsta pripomb, o katerih smo že pisali. Omenimo le, da zahteva predsedstvo podrobnejšo ureditev delovnih razmerij v privatnih obrtnih delavnicah. Sklenjena mora biti pismena kolektivna pogodba ter še po-

V ponedeljek smo proslavili 14-letnico ustanovitve Jugoslovanske vojne mornarice. Na ta dan pred štirinajstimi leti je bil v Podgorici ustanovljen prvi oddelek partizanske mornarice, ki je ponovno izpricala slavo našega orožja

seben pravilnik o delovnih razmerjih, oboji pa morajo biti potrjeni od občinskega sindikalnega sveta, občinskega ljudskega odbora ter zbornice.

Pogoji za zakon o davku na plače še niso dozoreli

Ko je predsedstvo razpravljalo o osnutku zakona o davku na plače, se je postavilo na stališče, da bi bil tak zakon danes že preuranjen. V današnjih pogojih še starega gospodarskega sistema, ko so plače dokaj ostro omejene, bi davek na plače negativno vplival na gnetni položaj delavcev. Zlasti bi bili po mnenju predsedstva prizadeti delavci, ki so plačani po učinku, kljub temu, da je v osnutku rečeno, da bi se plače ne smele znižati plače. Predsedstvo je naročilo sekretariatu CS ZSJ, naj to vprašanje posebej prouči z Zveznim izvršnim svetom.

Še ostajajo delavci ponekod brez plač

Centralni svet naglašja, da je na njegovo zahtevo izšla uredba, s katero so delavcem zagotovljene 60-odstotne plače. Vendar ljudski odbori, ki morajo jamčiti za te plače, in banke počasi poslujejo, tako da se še dogodi, da ostanejo delavci marsikje brez plač. Sindikalna vodstva so dolžna takoj ostro nastopiti, da delavci to svojo pravico tudi uveljavijo in da ne ostanejo brez plač.

Kvote za naslednje leto naj bi ostale iste

Predsedstvo ugotavlja, da je v letošnjem prvem polletju doseženo nekaj več članarine kot lani v istem času (107,2%). Še vedno pa je vrsta podružnic, ki so članarino sicer pobrale, niso je pa odposlale. Sindikalni sveti naj v bodoče to vestneje kontrolirajo.

Po mnenju predsedstva naj bi bile kvote višjih sindikalnih vodstev tudi v prihodnjem letu iste. Za Centralni svet bo ostalo sedanjih 5 odstot. Predsedstvo opozarja vsa sindikalna vodstva, naj bi določili kvote še pred pričetkom občnih zborov podružnic, da bi le-te lahko že do občnega zbora sestavile svoje proračune.

Sto tisoč belgijskih frankov za družine ponesrečenih belgijskih rudarjev

Centralni svet je sklenil, da bo dal 1.200.000 dinarjev, kar znaša 100.000 belgijskih frankov, kot pomoč družinam ponesrečenih rudarjev v belgijskem rudniku Marcincelle. Z belgijsko sindikalno centralno se bodo pogovorili, ali naj izplačajo denar v gotovini, ali pa bi ga porabili za letovanje rudarskih otrok iz Belgije pri nas.

Naša sindikalna delegacija bo odpotovala v CSR

Na zadnji seji predsedstva CS ZSJ so določili delegacijo, ki bo obiskala Belorusovske sindikate. Delegacijo bo vodil predsednik Republiškega sveta ZSJ za Hrvaško, tov. Josip Gazi, v njej pa bosta še predsednik Centralnega odbora komunalnih in obrtnih delavcev Jugoslavije ter predsednik Okrajnega sindikalnega sveta Novi Sad.

80-letnica gasilcev

Prostovoljno gasilsko društvo pri Delavnici železniških vozil je te dni praznovalo 80-letnico svojega delovanja. Ob tej priložnosti je prejelo več članov spominske plakete, padlim tovarišem pa so odkrili spominsko ploščo.

Brez akcij ni uspehov

(Nadaljevanje s 1. strani)

zrelo, trezno in perspektivno preudarno je gledala naša Komunistična partija pred dvajsetimi leti, ko je stavkajočim zelo odločno povedala, da je usoda stavkajočega delavstva odvisna od akcije delavstva samega in od tega kakšno akcijsko enotnost si bo delavstvo znalo ustvariti. Že tedaj je namreč Komunistična partija jasno učila delavstvo, da mora neposredno samo prevzeti družbeno iniciativo v svoje roke in da je od družbene in politične zrelosti delavstva odvisen končni izid boja.

To načelo družbene aktivnosti velja tudi danes: razvoju delavskega gospodarjenja in uspehi gospodarjenja so odvisni od tega, kako ustvarja delavski razred svojo akcijsko enotnost in kako vztrajno se bori za to, da se v akciji uveljavljuje načela, ki so temelj socialistične graditve družbenega sožitja. Prav uspehi, ki ga je pokazala velika tekstilna stavka je tisti učitelj, ki jasno govori, da je revolucionarno, aktivno delavstvo sposobno vsega, da si je sposobno izvojevati vse družbene pravice, ki so družbeno in zgodovinsko utemeljene. Zadnjih dvajset let pa nas uči tudi tega, da zahteva delavski boj nenehnih spopadov z omahljivci, dezertjerji in sporazumaši, kajti to so tisti, ki lahko razjedajo

akcijsko silo delavstva. Tudi v pogojih delavskega gospodarjenja, v času oblikovanja socialističnega družbenega sožitja je računati s tem, da bi nekateri ljudje radi na lahek način preživeli svojo življenjsko dobo in da jim ni mar za napore in požrtvovalne boje delavskega razreda, usmerjene v premagovanje družbenih in ekonomskih težav. To so tisti ljudje, ki tudi danes vidijo samo sebe in svoje lastne interese in ki od socializma samo terjajo, nič pa niso pripravljeni za razcvit socialističnega družbenega sožitja žrtvovati. Nekdaj so se taki ljudje znašli med stavkokazi in ovađahi, v času revolucionarnega spopada med belogardisti in izdajalci, danes pa med špekulanti, dobičkolovci in koristoljubneži. Prav tako kot delavstvo ni dovolilo, da bi stavkokazi škodovali enotnemu nastopu delavstva in enotni akciji, prav tako kot niso dovolili izdajalcem v času revolucije, da bi zlomili revolucionarno silo našega upornega ljudstva, prav na enak način danes delavstvo ne dopušča, da bi dobičkolovci in egoisti škodovali tvorni sili socialističnih sil. Tudi to je bogata izkušnja, ki jo imamo iz preteklega obdobja dvajsetih let.

Danes so tovarne in podjetja v rokah delavstva in organov delavskega upravljanja. Delav-

stvo zato danes ne troši več svoje življenjske sile in energije v boju z izkoriščevalci za svoje najosnovnejše človeške pravice, ampak vlaga vso svojo tvorno sposobnost v čimboljše gospodarjenje. Zakaj, danes je od zrelega in naprednega gospodarjenja, ki ga vodi delavstvo samo, odvisen gnetni in duhovni napredek v življenju delovnih ljudi.

V takih družbenih razmerah se spominjamo dogodkov iz pred dvajsetih let s ponosom v srcu, s ponosom, da smo imeli v času usodnih spopadov med kapitalom in delom v vrstah proletariata pogumne, neustrahene revolucionarje, ki so s svojim delovanjem položili granitne temelje našemu socializmu. Ponosni smo na to, da je delavstvo v najtrših dneh svojega življenja pozabilo na svoje vsakodnevne težave in šlo v boj za velike interese delavskega razreda, kajti samo tej plemeniti žrtvi se je zahvaliti, da je slovenski delavski razred danes na svoji zemlji svoj gospodar in da je njegova usoda odvisna od njega samega.

Vsled vsega tega pomeni velika tekstilna stavka in delavstvo, ki je sodelovalo v njej, važen dogodek v našem delavskem gibanju, dogodek, na katerega smo lahko resnično ponosni.

Kako se je začelo?

Sredi julija 1936. leta so se postavili osnutki kolektivne pogodbe za tekstilno stroko Sloveniji. Osnutki so poslali banjski upravi, podjetnikom in podružnicam strokovnih organizacij. Mesec dni po tem je bila sklicana razprava o osnutku na banjski upravi. Delodajalci osnutka sicer niso odklonili, hoteli pa so na vsak način zavleči razpravo.

Dne 15. in 16. avgusta je bila na Jesenicah velika proslava 30-letnice Zveze kovinarskih de-

Po zborovanju pa so se na vrtu Stare pošte zbrali komunisti in najrevolucionarnejši kranjski tekstilni delavci. Ugotovili so bojno razpoloženje delavcev in njihovo pripravljenost na akcijo, obenem pa, da so kapitalisti nepopustljivi. Sklenili so, naj se stavka začne, še preden bo poteklo 24 ur od predaje resolucije in so določili začetek stavke že za naslednji dan, 20. avgusta ob 13.50 ur. Vodstva podjetij in oblast bodo iznenadeni in zato nepriprav-

ne stavke rudarjev. Zasegli so privatno lastnino kapitalistov.

V vseh treh tovarnah so takoj sklicali shode in izvolili stavkovne odbore. Iz predstavnikov vseh treh strokovnih organizacij pa je bil sestavljen medtovarniški stavkovni odbor, ki ga je ves čas vodil Ivan Tominc. Odbor so dejansko vodili komunisti. Zavedali so se, da bodo uspeli le, če se ta stavka razširi še na druge tekstilne tovarne v Kranju in vsej Sloveniji. Zato so poslali več skupin stavkajočih v druge tovarne in 20. avgusta je stavkalo v Kranju že 2.581 delavcev.

Kranjskim tekstilnim delavcem so se kasneje pridružili še v Škočji Loki, Trziču, Ljubljani Mariboru in drugih krajih Slovenije, tako da je stavkalo tistikrat blizu deset tisoč tekstilcev.

Med stavko so organizirali vrsto predavanj, na katerih so se delavci seznanjali tudi z marksistično teorijo. — Predavanje v tovarni »Eifler«

lavcev Jugoslavije. Takrat je bil pod vodstvom tovariša Leskoška na Dobravi tajni sestanek komunistov tekstilcev, ki so se udeležili proslave. Ze takrat so govorili o možnosti stavke.

Dva dni kasneje je bil na pobudo predsednika Strokovne komisije Franca Leskoška pri Sestici v Ljubljani posvet kranjskih delavskih zaupnikov, predstavnikov Delavske zbornice in Centralnega tarifnega odbora. Razpravljali so o položaju in o sredstvih boja za kolektivno pogodbo. Predsedniki Delavske zbornice in Centralnega tarifnega odbora so bili proti stavki, domenili so se pa, da bodo na predvidenem zborovanju v Kranju zagrozili s stavko, če podjetniki ne bodo sprejeli delavskih zahtev.

No, naslednji dan, 19. avgusta se je zbralo pri Stari pošti okrog 3000 delavcev. Govorili so predstavniki vseh treh strokovnih organizacij, odposlanec Delavske zbornice in takratni poslanec Šemrov. Tajniki strokovnih organizacij so poročali o zavlačevanju pogajanj ter zahtevali, naj bodo mezde take, kot so bile pred začetkom meznega gibanja (14. julij). Zborovanje je bilo burno, delavci bojno razpoloženi, vpadali so v besedo in zahtevali stavko. Končno so sprejeli resolucijo, v kateri so zahtevali, da se do sklenitve kolektivne pogodbe ne sme zniževati mezd, vse, ki so bile znižane, je treba izplačevati v prejšnji višini in do sklenitve kolektivne pogodbe se ne sme delati nadur. Zmenili so se, da bodo poslali resolucijo vsem oblastem in kranjskim podjetjem z grožnjo, da bodo začeli stavkati, če delavskih zahtev ne bodo sprejeli v 24 urah.

ljeni. Stavka se bo začela torej ob prihodu popoldanske izmene. Podrobno so se pomenili tudi o akciji.

Natanko ob dogovorjenem času je zatulila sirena Jugočeške, nekaj trenutkov zatem pa že sirena Jugobruna in Inteksa ter označile začetek zgodovinskega boja slovenskih tekstilnih delavcev.

Delavci so zasedli tovarne, postavili straže, prevzeli ključne, telefone in pisarne. To je bila stavka, kakršne še ni bilo pri nas, če izvzamemo gladov-

Ze 21. avgusta so se začela pogajanja. Podjetniki so obljubljali, da bodo nadomestili znižane mezde in zagotavljali, da se bo nadurno delalo le po vsakokratnem sporazumu. Prav tako so obljubljali, da dovolijo stavke ne bodo začeli redno delati v ponedeljek, 24. avgusta. Obrate bodo izpraznili. Seveda tega niso mogli sami jamčiti, zato so se dogovorili, da bodo sklicali zborovanje delavcev.

Komunistična partija pa je agitirala, naj delavci ne gredo na zborovanje. Pravilno je namreč ocenila revolucionarno razpoloženje delavstva in njihovo bojazn, da bi jih izigrali. Delavci so se bali, da jih kličejo na zborovanje zgolj zato, da bi jih zvalili iz tovarn. Z Gaštea so se prihajale prve skupine delavcev, vendar so jih stavkajoči v Jugočeški prepričali, da so se vrnili.

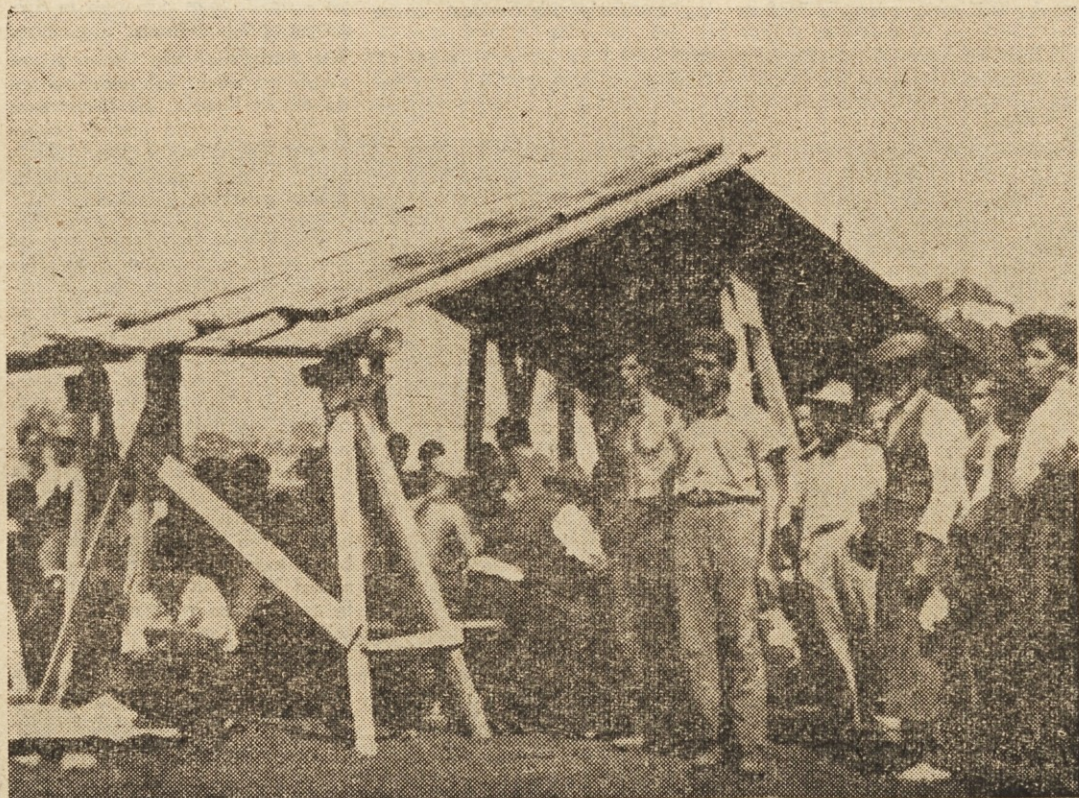
Razen strokovnih tajnikov ni bilo na zborovanju nikogar.

Centralni tarifni odbor je delavce vabil na novo zborovanje. V vabilu so zapisali, da razumejo bojazen delavcev, vendar »bodite uverjeni, da ste dali z vašo akcijo vaši skupni stvari tak poudarek, da niti zatrenutek ne smete dvomiti, da bi vas hoteli izigrati.« Potem pa še groze: Če temu pozivu ne bi sledili, bomo žal primorani odkloniti vsako odgovornost za posledice, ki bi sledila zaradi vaše nediscipliniranosti.

Vodja Centralnega tarifnega odbora so sprevideli politični položaj stavke in čutili, da so izgubili vajeti iz rok. Zato so njihovi demagoški pozivi in grožnje razumljivi.

Delavci pa so v tovarnah sklenili, da se bojujejo do konca. Stavko je vodila Partija.

V Kranju je bila takrat že idejno močna, čeprav še maloštevilna partijska organizacija.

V »Jugočeški« so si postavili zasilno streho

Položaj tekstilnih delavcev leta 1936

Povprečna plača tekstilnega delavca v Jugoslaviji je znašala takrat 3,35 dinarja na uro, delavke pa 2,57. V Sloveniji je 580 delavcev zaslužilo po 1.50, 630 po 1.80, 3.561 delavcev in 4.696 delavk je zaslužilo pa nad tri dinarje na uro.

Slika je popolnejša, če pogledamo mezde po nekaterih tovarnah. Pri Sircu je zaslužilo 7 delavcev manj kot dinar na uro. Dogodilo se je, da je zaslužila delavka v Jugobruni v 9 dneh 60 dinarjev, pri Eiflerju pa v 7 dneh 35 dinarjev. Razen tega so bile zelo pogoste denarne kazni, češ da so delavci kvarili blago. Tako so dobili posamezni delavci ob izplačilu le nekaj dinarjev.

Ta pregled ne bi bil popoln, če ne bi povedali, da so morali plačevati delavci še prispevek za socialno zavarovanje, za obrambo, bednostni fond, samski davek, vojnico itd., doklad pa niso dobivali nobenih. Realna mezda je znašala leta 1935 le 13.25 %, kar pomeni, da je mogel delavec le za toliko kriti svoje življenjske stroške. Kljub temu, da je bil osemurni delovnik uzakonjen, se tega v tekstilnih tovarnah niso držali. Delali so po 10 do 12 ur na dan. Tudi nadur niso plačevali, kdor se je upiral, so ga postavili na cesto. V Jugoslaviji pa je bilo tega leta na borzi dela registriranih pol milijona brezposelnih.

Komunisti so bili prvi

Obstal je še Mestni komite, ki ga je vodil Rudi Papež.

Komunisti so imeli takrat naslednje naloge:

1. Boriti se z vsemi silami in z vsemi sredstvi za enotnost delavskega razreda in zvezo s kmeti proti kapitalističnim izkoriščavcem.

2. S svojim osebnim zgledom stopiti na čelo akcije in dobiti vpliv na množice. Stavko spremleniti v politično akcijo proti kapitalističnemu sistemu. To naj bo obenem politična šola ljudskih množic.

3. Organizirati gmotno in moralno podporo najširših slojev delovnih savkajočih ljudi.

Komunisti so svojo nalogo častno opravili. V stalnem stiku s tovarišem Leskoškom in Stanetom Žagarjem, so razbili kapitulantske poskuse vodij strokovnih organizacij, ustvarili v tovarnah popolno enotnost delavcev ne glede na politično prepričanje in stavka je bila taka politična akcija, ki je globoko pretresla kapitalistični sistem stare Jugoslavije. V njej se je do kraja razkrinkala državna oblast kot oblast bužoazije nad delavskim razredom. Komunistom je tudi uspelo mobilizirati delovne kmete in srednje sloje, da so gmotno in moralno podprli stavkajoče tako, da so dobivali ves čas stavke markske podpore v višini plače in hrano.

Čast borbenim delavcem

Kakor v ostalih podjetjih, tako so tudi v ljubljanskem tekstilnem podjetju »Volnenka« slovesno proslavili 20. obletnico velike tekstilne stavke. Na proslavi je zbranemu kolektivu govoril Mile Smolinsky, ki je živo prikazal takratne hude razmere tekstilnih delavcev. Govoril pa je tudi o vzrokih in uspehih stavke.

Kolektiv »Volnenke« je še mlad in so prav zaradi tega besede tovariša Smolinskija (ta je bil takrat eden izmed organizatorjev stavke v ljubljanski tovarni Eifler) tako globoko odjeknile v vseh mladih srcah. Tudi v tem podjetju je še nekaj starejših delavcev, ki so sodelovali v tej veliki stavki.

» ŽANĐARJI «

Nekega dne je prišel v tovarno Jugobruna odposlanec srezkega načelstva in začel nagovarjati delavstvo, naj zapusti tovarno. Izmed vseh je bila samo ena ženska za to. To smo kar hitro postavili pred vrata. Vsi ostali smo vztrajali.

Ker sem delala v kuhinji, sem imela po sklepu stavkovnega odbora to prednost, da sem lahko hodila domov spat, ker sem ves dan trdo delala. Nekaj dni po obisku odposlanca iz srezkega načelstva pa nam reče vodja kuhinje Roza Drobeževa: »Dekleta, zdj se mi, da se proti nam nekaj pripravljajo. Zato mislim, da je bolje, da smo vsi zbrani, če se nam kaj pripeti in da ne hodimo več domov spat«. Odslej smo vse spale v kuhinji. Ker pa po nekaj dneh ni bilo nobene spremembe, smo se odločile, da jih bo vsako noč polovico spala doma, polovico pa v tovarni.

Ravno na menj je bila vrsta, da sem odšla domov spat, ko me okoli 4. ure zjutraj zbudi oče Štefke Štefaničeve. Zbiral je na okna in vpil: »Ej, dekleta, vstanite, nekaj se dogaja, v Jugočeški tulj sirena!« Hitro skočim pokonci in hitim s kolešom, da vidim kaj je. Na Gaštejju vidim, kako delavstvo beži po polju in se jezi. Srečam sodelavko in vidim, da ima obvezano glavo. »Kaj se dogaja?« jo vprašam. Ona mi pa pravi: »Ne hodi naprej, da jih še ti ne dobiš po glavi«. »To niso ljudje«, nadaljuje. »Poln vlak pijanih policajev in žandarjev je prišel iz Ljubljane in zdaj tepejo vse vprek, kar dosežejo. Pogledaj, skoraj mi je uho odbil«.

Kljub temu sem hitela naprej in na Gaštejškem klanecu sem srečala celo kolono delavcev, ki so bežali na vse strani. Žandarji in policaji so tekli za njimi in jih tepli kot nori. Na Kalvariji sem slišala žensko vpitje. Ko sem prišla do Jugobruna sem videla, kako bežijo delavci čez ograjo in čez Savo. Pred tovarno je bilo polno žandarjev

Ko pridem k ograji, je bil brž pri meji eden od njih in vpil, da tu nimam kaj iskati in da ne smem v tovarno. Ko ga vprašam, na kakšen način delavci nimamo pravice biti v tovarni, prime puško in me udari po plečih, da sem se kar naslonila na kolo in kljub mojemu ponosu in trmi so mi solze same silile v oči. V ihti zavpijem: »Samo mi delavci imamo pravico iti v tovarno, ne pa vi, podležki«. Spet prime puško, da bi me udaril, pa mu reče drugi žandar: »Nemoj, da jo ubiješ«. A prvi mu odgovori: »Pa znaš, kakvo je naredenje«, in udari po kolesu.

Po cesti je prišlo takrat nekaj prijateljic iz kuhinje. Tončka, pojdimo, saj se ne splača prerekati«. Grem vsa žalostna nad to krivico. Pride Roza in jo vprašamo, kaj hočemo sedaj. Ona se je odločila, da gre k ravnatelju in ta ji je dovolil, da smo vse stvari iz kuhinje znosile v klet pred tovarno ter tam še pokuhale, kar je bilo živeža in razdelile med delavce.

Šle smo po mestu in Roza, vedno razpoložena in nasmejana, nas je zabavala. Kamor smo prišle, povsod smo bile dobrodošle. Tudi hrano smo dobile brezplačno. Ko smo hodile po mestu, smo z gnevom v srcu zapele tisto poznano:

Smo pristni radikali
nihče nas ne pohvali
železničarji to vedo
vprašajte, pa vam povedo.

Smo zmanjšali jim plače,
prikrajšali jedače,
da bog se jih usmili,
vsi bodo nas volili.

Tudi delavcem precej smo dali,
smo iz tovarn jih zmetali,
smo trdo jih pobožali,
in s pendreki jim kožo rožali.
Zato pa le na glas: volite
samo nas!

Žandarji so nas spet preganjali in zato smo se razkropile. Naslednji dan smo bili spet pred tovarno. Govorilo se je, da bo tovarna pričela z delom. Toda nič! Vsak dan smo čakali. In nekega dne res začne nekdo delavce klicati po imenu, na gredo na delo. Delo se je spet začelo, toda mnogo nas je ostalo nepoklicanih — nezaželenih. Ostali smo brez službe.

Cez nekaj dni opazi moja mati, da se mi rana na plečih gnoji. Zato grem k zdravniku, imena se več ne spominjam, ta pa mi je rekel, naj ne govorim, da sem bila tepena. Rana se je kmalu zacelila, a spomin na te žalostne čase je ostal.

Tončka Verner-Moharjeva

Preskrba je bila dobra

Stavkovni odbor Jugobruna mi je poveril organizacijo prehrane. Z veseljem sem se lotil te naloge, čeprav ni bila preveč lahka, ker nismo imeli na razpolago drugega kot obednico s štedilnikom, mizami in stoli. Zato sva s tovarišico Roza Drobežovo, ki je bila vodja kuhinje, takoj dobila nekaj deklet, ki so bile priprav-

la sva si tudi nekaj loncev, ki sva jih dobila v gostilni Jereb na Gorenji Savi. Ostalo posodo in kuhinjske potrebščine pa so prinesle od doma v kuhinji zaposlene ženske. Krožnike, skodelice in jedilni pribor pa so nam rade volje brezplačno posodili kranjski trgovci, med katerimi naj omenim posebno Ruda Hlebša. S tem je bila oprema preskrbljena. Nato smo preskrbeli še živila. Več skupin je odšlo na podeželje zbirati hrano, nekaj pa jih je zbralo pomoč v mestu. Skoraj vsi so nam radi pomagali. Tudi mlekarna iz Čirč nam je vsak dan zgodaj zjutraj dostavljala mleko.

Preskrba je bila zelo dobro urejena, hrana pa zadostna in tečna. Za zelo lačne se je vedno dobil dodatek. Obednica je bila vzorno pospravljena, mize pogrnjene, kuharice pa so skrbele, da so bile na mizah vedno sveže rože. Izdaja obrokov se je kontrolirala po spisku. »Abonanti« pa so bili disciplinirani in niso delali težav. Tako so se kar hitro zvrstili za mizami. Najprej je bila vedno postrežena stavkovna straža, potem pa ostali.

Tako smo skrbeli za prehrano vse do zadnjega dne stavke, dokler nas junaški žandarji niso z vsjo našo ropotijo postavili pred vrata. Ker pa je bilo treba še naprej skrbeti za ljudi, ki niso mogli drugje dobiti hrane, smo še isti dan uredili kuhinjo v neki kleti pred tovarno in tam delili hrano. Tako smo kuhali še nekaj teden dni. Nato smo živila, kar jih je še ostalo, razdelili med najpotrebnejše delavce, nekaj pa so dobile za njihovo požrtvovalno delo tudi kuharice.

Pri organizaciji prehrane je zelo pridno pomagal tudi Kalanov Janč. Ob vdoru v tovarno so ga žandarji uklenili, vendar se mu je vkleknjenemu posrečilo zbežati v Šmarjetno goro. Menda še danes hrani verigo, s katero je bil uklenjen.

Anton Japelj

V nedeljo vsi v Kranju
na proslavo
20-letnice stavke

Dol s kapitulanti!

Zaradi stavke v Kranju je tudi v šentiviški tovarni Beer - Hribernik začelo vreti, mojstri pa so postali nervozni. Hribernik je skušal izigrati delavstvo na ta način, da je dal vsej tovarni dva dni plačanega dopusta češ, da je tudi on solidaren s kranjskim delavstvom, vendar naj se v ponedeljek vrnejo na delo.

Ko je naš odbor Splošne strokovne zveze zvedel za začetek stavke v Kranju, sva se z Blažom

Merharjem takoj napotila v Ljubljano na tajništvo naše organizacije k takratnemu tajniku Jakobinu in zastopniku Delavske zbornice Golmajerju in sva povedala, da nameravamo tudi mi stopiti v stavko. Jakobin in Golmajer pa sta bila odločno proti temu, da bi tudi naša tovarna stopila v stavko. Dobro se še spominjam Jakobina, ki je dejal, da bomo šli v stavko popolnoma na svojo odgovornost, če se

bomo odločili za stavko. Po povratku iz Ljubljane sva se povezala še z ostalimi delavci in smo se dogovorili, da bomo šli v Kranj in Tržič, da bomo na lastne oči videli, kaj se tam dogaja. V Kranj so odšli Černe Pavla, Černe Ivanka in Prek Marija, v Tržič pa Angelca Habič, Štrukelj in jaz. Tam smo stopili v stik s stavkajočimi delavci predvsem pa s stavkovnim odborom in njegovim predsednikom Tomincem. Vse nadaljnje delo smo potem vodili po direktivah stavkovnega odbora iz Kranja, pri čemer nam je bila v največjo pomoč pokojni narodni heroj Rezka Južina, ki je že pred stavko zahajala k nekaterim našim delavkam.

Po prihodu iz Kranja smo se spet sestali z Jakobinom in Golmajerjem, vendar sta bila še naprej odločno proti temu, da bi naša tovarna stopila v stavko. Nato smo sklicali sestanek vsega delavstva. Govoril je Golmajer, toda delavstvo je odločno ovrglo njegovo kapitulantsko stališče, ga z medklici zmerjalo, da je prodan, ter zahtevalo stavko. Za njim je prevzela besedo Rezka Južina, članica stavkovnega odbora Kranj ter nas pozvala, naj bomo tudi mi solidarni z delavstvom kranjskih tekstilnih tovarn in naj stopimo v stavko.

Na zahtevo delavstva smo nato že kar na sestanku izvolili stavkovni odbor in se domenili, da gremo naslednji dan v stavko. Za predsednika stavkovnega odbora so izvolili mene, za člane pa Blaža Merharja, Stefana Završnika, Jerneja Zajca, Angelco Malénšek in Marijo Curk ter verjetno še Angelco Habič.

Delavci so zasedli tovarno in si sami pripravljajo hrano. V marsikateri tovarni so to tako dobro organizirali, da so hrano še po stavki delili delavcem — Prizor iz tovarne Eifler

Zveza delavcev in kmetov

Poseben problem je predstavljala prehrana tolikšnega števila delavcev in njihovih družin, ki so ostali brez zaslužka. V zvezi s tem vprašanjem se je razvila izredno močna akcija za pomoč stavkajočim, ki je zajela ves Maribor ter bližnje in tudi zelo oddaljeno podeželje okoli Maribora. Partija in njeni simpatizerji ter vsi pošteni ljudje, zlasti pa študentska in delavska mladina, so razvili silno agitacijo za pomoč stavkajočim in tej se je odzvalo poleg delavcev drugih strok, ki niso bili v stavki, tudi na tisoče

ta ter agitiral za pomoč stavkajočim. Trgovci in mesarji pa so razen tega, da so prispevali v denarju ali živilih tudi kreditirali vsem delavcem, ki so bili v stiski, seveda posamezniki tudi iz spekulativnih razlogov, ogromna večina pa iskreno in iz vsega srca. Skratka, nastalo je vseljudo gibanje za pomoč stavkajočim. Iz pomoči, ki je prihajala na ta način, so stavkajoči po vseh tovarnah organizirali kuhinje, ki so delovale ves čas stavke, v Delavski zbornici pa so lahko ves čas stavke v velikih količinah delili

poslala orožnike ter policiste, da so blokirali vse ceste in dohode k tovarnam. Ta ukrep je izdal ban Natlačen predvsem zato, da bi izstradal delavce in jih na ta način izgnal iz tovarn, po drugi strani pa tudi zato, da bi preprečil široko politično akcijo, ki se je razvijala pri zbiranju te pomoči. Posledica te prepovedi in pa okolnost, da je bilo v Mariboru nad 4.000 delavcev v stavki, je bila ta, da so se mnogi delavci in zlasti številni voditelji stavke, ki so po končani stavki ostali brez dela, v času stavke in takoj po njej tako zadovoljili, da so morali kasneje celo do enega leta vračati ta dolg.

RAZBIJAČI

Ker mariborski desni socialisti in pristaši desnega krila v ostalih dveh strokovnih organizacijah niso uspeli razbiti stavke, so začeli prihajati v Maribor glavni voditelji vseh treh sindikalnih organizacij iz Ljubljane: Jakomin za socialiste, Lombardo za krščanske socialiste in Bučar za narodne socialiste, ter so napeli vse strune, da bi razbili stavko.

Poizkušali so z vsemi mogočimi trikovi. Neki večer so sklicali konferenco zaupnikov, na katero ostali voditelji stavke niso imeli dostopa. Blagajnik Okrožnega stavkovnega komiteja desni socialist Gradišnik je podal lažno in porazno poročilo o finančnem stanju in o preskrbi delavstva ter dokazoval zbranim zaupnikom, da stavke ni mogoče več dolgo vzdržati. Sklep je bil, da se za naslednji dan skliče zborovanje vsega tekstilnega delavstva v Mariboru zaradi posveta o nastalem položaju in v tovarnah naj bi ostale samo stavkovne straže. Kakor da je bilo dogovorjeno s policijo in žandarmerijo, da bi na ta način izvabili delavce iz tovarn, ker drugače ni šlo, in bi nato tovarne med zborovanjem z lahkobo zasedli orožniki in policisti.

Ze na sami konferenci je bil razkrinjan njihov načrt, še isto noč pa so bile po vseh tovarnah seje tovarniških stavkovnih odborov, na katerih so povsod sprevideli provokatorski namen sklicateljev zborovanja in sprejeli sklep, da ne bodo zapustili tovarn in da bodo poslali na zborovanje samo manjše skupine delavcev, glavnina pa da ostane v tovarnah. Tako so naslednji dan tudi storili in izdajalski načrt je padel v vodo.

Naslednji dan je policija aretirala Maksa Gašpariča, predsednika Okrožnega stavkovnega

komiteja, in še enega člana komiteja. Vodstvo komiteja je prevzel levi socialist Fak Kanduš, ki je enako odločno vodil stavko naprej. V policijskem zaporu, kjer je bil zaprt Gašparič, je prišlo do gladovne stavke, kateri so se pridružili tudi vsi slučajni zaporniki. Maksa Gašpariča so nato izgnali iz mesta Maribora, čeprav je bil v Mariboru rojen in tja tudi pristojen, ter ga konfiniral v kmečki občini Grajena pri Ptuj. Ker pa ga ta občina kot tujca ni hotela sprejeti, se je še pred koncem stavke ilegalno vrnil v Maribor.

Samo prek naših trupel

V Jugobruni je skušala uprava podjetja popoldne prvega dne stavke odpeljati štirih železniških vagonov iz tovarniškega prostora. Vagoni so bili naloženi z drvami in tekstilnimi surovinami in se je uprava bala, da bi morala plačati preveč ležarine. Delavcem so obljubljal prenog in drva, po drugih podatkih pa so stavkovnemu odboru ponudili 50 tisoč dinarjev, če vagoni izpraznijo in jih odpeljejo. Dva delavska za-

upnika Nadičević in Resman, sta pozvala delavce, naj to napravijo. Stavkajoči so se jima uprli in jima grozili. Ko so hoteli vagoni odpeljati s silo, se je Rezka Južina-Dragar (ustreljena oktobra 1941 kot ujeta partizanka na Lancovem in proglašena za narodnega heroja) vrgla na tračnice z vzklikom: »Samo prek naših trupel boste odpeljali vagonne!« Njenemu junaškemu dejanju je sledilo še več delavk in so na ta način preprečile, da bi odpeljali vagonne.

Vagoni so ostali na tovarniškem tiru do konca stave.

Vsem naročnikom

našega lista priagamo danes položnico ne glede na poravnano naročnino. Želimo in upamo, da bodo naročniki, ki so v zastanku z naročnino, le-to poravnali in da bo čimveč naročnikov, ki bodo nakazali naročnino vsaj za tri mesece vnaprej. S tem bo upravi olajšano delo in odpadli bodo vsi nepotrebni stroški in neljube terjatve.

Uprava »Delavske enotnosti«

Preklic sindikalnih knjižic

Sindikalne knjižice so izgubili in jih proglašajo za neveljavne naslednji tovariši: Franc Mastnak, delavec v šamotarni Zelezarne Štore, številka knjižice 5161; Branko Strnad, železostroigar, mehanična delavnica Zelezarne Štore in Oto Perpar, delavec v livarni Zelezarne Štore.

kmetov, trgovcev in obrtnikov, skratka vsi sloji prebivalstva, v prvi vrsti pa kmetje, ki so najizdatneje priskočili na pomoč z živili. Mlinar in kmet Kukovec iz Ljutomera je dal cele vreče moke. Pri gostilničarju Starmanu v bližini tovarne Schonsky je bilo ves čas stavke 18 ljudi na celodnevni brezplačni hrani. Kmet Hergamas Herman iz Pobrežja je šel sam od sebe sam ter s konjem in vozom z dvema stavkajočima delavcema kar po večkrat po hrano na Dravsko polje. Vsakokrat so se vsi trije nabiralci hrane zadržali po dva do tri dni zunaj na kmetih, dokler ni bil voz poln. V vasi Branšvajg pri Račah so ti trije nabiralci največ dobili. Delavska pekarna v bližini tovarne Doctor in drug, kjer je stavkalo okoli 1.500 ljudi, je ves čas stavke zalagala to tovarno s kruhom in sicer na pol proti plačilu, na pol pa zastonj. Mlekarna na sedanji Partizanski cesti pa je zalagala tovarno na isti način z mlekom. Takih in podobnih primerov pa bi lahko še navedli na stotine in na tisoče. Naj omenimo le še to, da je Jože Lampret takrat prišel v Delavsko zbornico, kjer je imel sedež Okrožni stavkovni komitej, in ponudil svojo pomoč pri zbiranju pomoči za stavkajoče. Okrožni stavkovni komitej je njegovo ponudbo z veseljem sprejel. Jože Lampret pa je šel nato v svoji čari po hišah od kmeta do kmeta

živla delavcem in njihovim družinam in tudi denarno pomoč so prejemale številne socialno ogrožene družine.

Ogromen politični pomen te množične akcije je spoznala seveda tudi oblast, ki je kmalu vsako zbiranje pomoči pod visokimi kaznivimi prepovedala ter

Tako so prenočevale delavke med stavko v tovarni

STAVKA V MARIBORU

V nasprotju z oficialnimi voditelji vseh treh strokovnih organizacij, Jakominom za Splošno delavsko strokovno zvezo, Lombardom za Jugoslovansko strokovno zvezo in Bučarjem za Narodno strokovno zvezo, ki jim stavka od vsega začetka ni bila všeč, zlasti ne taka, da je delavstvo zasedlo tovarne, v katerih je stavkalo, je bilo razporejeno za stavko med celot-

pa je uspel in sicer prav zato, ker je bilo med mariborskimi tekstilnim delavstvom tako veliko razpoloženje za stavko, in pa zato, ker je bila direktiva Partije edino pravilna, saj je bilo vsakemu poštenemu tekstilnemu delavcu kaj hitro jasno, da mora za kolektivno pogodbo in za izboljšanje gmotnega položaja ter za odpravo mnogih kričočih pomanjklivosti

podprlo le nekaj ruskih emigrantov — Vranglovcev, ki so bili v podjetju, in nekaj oportunističnih voditeljev Narodne strokovne zveze, ki so se izrekli proti stavki za separaten sporazum s podjetjem glede kolektivne pogodbe.

Ko vodstvo podjetja ni uspelo pregovoriti delavce in prepričati stavke, so prišli orožniki in se začeli vzpenjati čez ograjo.

Njihov namen je bil, da s silo izženejo delavce iz tovarne in zlomijo stavko v samem njenem začetku, še predno bi ta vplivala na ostalo mariborsko delavstvo. Če bi se jim ta namera posrečila, bi to nedvomno zelo negativno odjeknilo pri ostalem mariborskem tekstilnem delavstvu in okrepilo stališče oportunističnih voditeljev

strokovnih organizacij, ki so bili proti stavki. Verjetno bi do splošne tekstilne stavke v Mariboru sploh ne prišlo, ker bi delavstvu takoj v začetku upadel pogum. Tako je vsaj računala mariborska lokalna oblast, ki je orožnike poslala, a se je temeljito vštela v svojih računih.

V trenutku, ko so se prvi orožniki začeli vzpenjati čez ograjo, je Slavka Likovič zgrabila za kol in začela udrihati po njih. Njenemu zgledu je sledila večina ostalih delavcev in delavk v tovarni, zlasti delavk, in napad orožnikov je bil odbit. Mala tovarna Thoma na Pobrežju je vzdržala in glas o začetku stavke se je še z večjo silo razširil po Mariboru. Že prejšnjo

noč in vse dopoldne, ko je izbruhnila stavka pri podjetju Thoma na Pobrežju, so Gašparič in še nekaj drugih borbenih delavcev hiteli od podjetja do podjetja in pozivali delavske zaupnike ter posamezne delavce, naj se pridružijo podjetju Thoma in naj še oni stopijo v stavko. Delavski zaupniki in ogromna večina delavstva je ta poziv sprejela in še istega dne ob 12.30 uri, ko so prišle na delo popoldanske izmene, so vse mariborske tekstilne tovarne, razen Hutterja, ki je edini ostal izven stavke, in razen dveh treh manjših podjetij, ki so se pridružila stavki kak dan kasneje, stopile v stavko v znak solidarnosti s Kranjem, za skupno kolektivno pogodbo in za splošno izboljšanje nevzdržnih razmer. Tekstilni stavki v ostalih krajih Slovenije se je tako pridružilo 17 novih tovarn s skupno okoli 4.500 delavcev in delavk.

Zakaj pri Hutterju niso stavkali

Najtežji udarec za stavko je bila izdaja največje mariborske tovarne Hutter. Med delavstvom tovarne Hutter smo zato razvili močno agitacijo za stavko, ker smo še vedno upali, da si bo delavstvo premislilo in nam je bilo mnogo do tega, da nas podpre tudi to največje mariborsko tekstilno podjetje. Ko so desni socialisti in kasnejši kulturbundovci začutili nevarnost, da bo tudi v tej tovarni prevladala delavska zavest in solidarnost, so si izmislili skupno s samim Hutterjem ogaben demagoški in provokatorski načrt za še večjo izdajo. Sklicali so v sami tovarni zborovanje vsega delavstva, na katerem je govoril tudi Hutter. Ta je pozval delavce na »solidarnost« z ostalim tekstilnim delavstvom, ki je v boju za izboljšanje svojega položaja, in jim predlagal dvodnevno »solidarnostno stavko«, toda na ta način, da jim je za ta dva dni obljubil polno plačo, ki naj jo oni nato izročijo v stavkovni sklad za ostale delavce, ki so v stavki. Večina delavstva je tej demagogiji nasledila, delavski zaupniki, desni socialisti pa so naložili kapitalista Hutterja na rame in manifestirali zanj po dvorišču tovarne ter kričali »Živel naš krušni oče«. Tudi naš poizkus, da bi delavstvo te tovarne stopilo v stavko potem,

ko se bo vrnilo z dvodnevnega plačanega dopusta, ni uspel, in tako je šel proletariat največje mariborske tovarne pod vodstvom desnih socialistov, kasnejših Hitlerjevih podrepanikov na pot izdajstva skupnih delavskih interesov.

Tako opisuje to zadevo Maks Gašparič, poznejši predsednik medtovarniškega Okrožnega stavkovnega komiteja.

Ozadje vsega tega je bilo v tem, da je tovarna Hutter iz čistih spekulativnih razlogov plačevala delavce nekoliko boljše kakor ostale tovarne, takrat najboljše v vsej Sloveniji. Tovarnar Hutter je namreč računl na solidno in trajnejše izkoriščanje delovne sile, ki si jo je treba tudi duševno podrediti, da jo potem lahko tudi politično vodiš in da od sebe tem večjo storilnost. Skratka, njegove metode izkoriščanja delavskega razreda in kovanje

profitov so bile modernejše in bolj rafinirane kakor pri ostalih podjetnikih in nič drugega. To pa si je tovarnar Hutter tudi lahko privoščil, ker je pač imel največje in najmodernejše podjetje in je bil zato tudi konkurenčno sposobnejši od drugih podjetnikov.

Ze sama okolnost, da je lahko vsem svojim sodelavcem — okoli 2.000 po številu — plačal kar dvodnevni dopust, dokazuje visino njegovih profitov. To pa se mu je tudi izplačalo, ker je potem ves čas stavke lahko nemoteno dobavljal blago strankam vseh ostalih tovarn, ki so bile v stavki in zato svojim naročnikom blaga niso mogle dobavljati. Na ta način je iz kravega delavskega boja izvelike velike ekstra — profite in še svoje konkurente je uspel oslabil s tem, da je prevzel mnoge, do tedaj njihove naročnike.

Z vodo nad policijo

Tisto jutro, kakor v ostalih tovarnah, so tudi pri nas v tovarni Rosner v Mariboru ob petih zjutraj vdrli v tovarno policisti. Ker nas je stražnik Franc Tuš skrivaj o tem že prejšnji večer obvestil, smo se pripravili na sprejem policije. Vrata smo za-

barikadirali z debelimi bruni, dva stavkajoča pa smo določili k hidrantu z nalogo, da takoj, brž ko bi se kdo pokazal na zidu, spurste po njih vode iz gasilskih cevih.

Tovarna je bila obdana s približno tri metre visokim zidom in ob peti uri zjutraj sta se v resnici pokazala na zidu dva policista. Straža pri hidrantu je takoj spustila s polnim curkom vodo po njiju. Nato je kakih 10 do 12 policistov prišlo v tovarno zadaj čez ograjo in so začeli pretepati s pendreki. Prišlo je do pretepa, nato pa smo se še po ulicah preganjali s policijo skupaj z delavci treh bližnjih tovarn, kar je trajalo približno poldruge ure. Ves ta čas smo na glas kričali: »Dajte nam kruha in ne pendrekov« ter se vedno znova vračali nazaj k tovarnam. Še do hušnega spopada kakor pri nas je prišlo pri sosednjem »Jugotekstil«. Po preganjanju s policijo po ulicah pa smo krenili na delavsko zbornico.

Martin Zoriko

Po stavki je bila vrsta najzavednejših delavcev odpuščenih. Nekateri med njimi so organizirali svojo tekstilno organizacijo v Stražišču pri Kranju. Večina teh je padla v NOB

Naročajte in razširjajte »Delavska enotnost«

Pred tovarniškimi vrati pa je stala stavkovna straža (Tovarna Eifler)

nim tekstilnim delavstvom v Sloveniji zelo veliko, ko je ta izbruhnila v Kranju. Izbruh stavke v Kranju je vplival na ostalo tekstilno delavstvo v Sloveniji, kakor da bi nekdo vlił olja na razbeljeno železo ali kakor da bi nastal ogenj v bližini sode, polnega smodnika. Še posebej pa je vplival na Maribor, takratno ali današnje največje tekstilno središče v Sloveniji, kjer so bile v bistvu popolnoma enake razmere kakor v Kranju, čeprav so bile vsaj v nekaterih tovarnah nekoliko boljše plače.

Toda Maribor je stal ob strani in čakal ter se takoj v začetku ni pridružil stavki, ker je bila taka direktiva vodstva strokovnih organizacij iz Ljubljane.

V tako situacijo je posegla Partija in sporočila mariborskim komunistom, da je uspeh stavke v Kranju odvisen od stavke v Mariboru.

V Maribor je prispejal delegat takratnega PK (Pokrajinskega komiteja) iz Ljubljane in takraten edini organizirani komunist med mariborskimi tekstilnim delavstvom Maks Gašparič z nalogo, da v enem dnevu organizira stavko.

Gašparičeva naloga vsekar ni bila lahka, ker se ni mogel nasloniti na kake partijske organizacije med mariborskimi tekstilnim delavstvom, ki jih takrat sploh še ni bilo, pač pa se je lahko naslonil edino le na posamezne skupine borbenih delavcev, na leve socialiste in na posamezne poštene in vplivne voditelje ostalih strokovnih organizacij, zlasti nižje, ter delavske zaupnike v posameznih podjetjih. Kljub temu

sti in krivic v boj celokupno tekstilno delavstvo v Sloveniji in ne samo v Kranju in na Gorrenjskem.

Gašparič se je lotil svoje naloge najprej v tistem podjetju, kjer je bil sam zaposlen, to je v majhni, šele nastajajoči tovarni Thoma na Pobrežju, ki je bila le eden izmed obratov mnogo večje tovarne Thoma v Mlinski ulici. Tu je za svoj načrt pridobil najprej odločno in vplivno delavko Slavko Likovič ter nekaj delavskih zaupnikov.

V ponedeljek, 1. septembra ob 5. uri zjutraj je ta tovarna ali bolje rečeno, ta obrat tovarne Thoma stopil v stavko in enako kakor v Kranju odzvel vratarjem ključe ter zasedel tovarno. To je bil začetek stavke v Mariboru in signal vsemu tekstilnemu delavstvu v Mariboru. Podjetnik Thoma in oblast sta dobro vedela, da pomeni stavka v tem majhnem obratu, kjer je bilo zaposlenih vsega skupaj le kakih 90 delavcev in delavk, začetek vsesplošne tekstilne stavke v Mariboru, če obrat vzdrži v stavki le nekaj ur in če stavke takoj v kali ne zatro. Podjetnik Thoma je rotil delavce, naj za božjo voljo opuste stavko in naj mu ne naredite te »sramote«, da se je stavka začela ravno pri njemu. Zagotavljal jim je, da pristane na vsako kolektivno pogodbo in podpiše vse karkoli zahtevajo, samo da takoj prenehajo s stavko in se vrnejo na delo.

Zeman. Delavci so mu odgovorili, da ne gre samo za njegovo podjetje, pač pa za celotno tekstilno delavstvo v vsej Sloveniji. Podjetnika Thoma je

DEMONSTRACIJE

Po izpraznitvi mariborskih tovarn je stavka trajala naprej in so delavci stavkali izven tovarn še 13 dni. Tudi stavkovne straže so ostale na svojih mestih. Istega dne, ko so orožniki in policisti izpraznili tovarne, je bilo veliko zborovanje, ki se ga je udeležilo okoli 4.000 delavcev in delavk. Voditelji vseh treh strokovnih organizacij so na tem zborovanju pagirali stavko brez zasedbe tovarn in poročali o centralnih pogajanjih za kolektivno pogodbo.

Zadnji dan pred koncem stavke je policija aretirala še dva delavca iz tovarne Doctor in

teli voditelji strokovnih organizacij Jakomin, Bučar, Lombardo in Golmajer poročati o podpisani kolektivni pogodbi in jo tolmačiti delavstvu. Na dvorišču Delavske zbornice je bilo okoli 400 delavcev in delavk, na ulici zunaj Delavske zbornice pa še nekaj tisoč, ker na dvorišču Delavske zbornice ni bilo dovolj prostora za vse.

Ze talkoj v začetku je morala policija delavske voditelje zaščititi pred razjarjeno množico,

so pritiskali za njimi, tako da so večkrat pritisnili policiste ob zid. Seveda je bilo tudi kričanja in žvižganja, da se posameznikov sploh ni čulo. Med vrati so stali orožniki in branili vhod v Delavsko zbornico.

Nato se je vsesplošen pretep prenesel na ulico, kjer so nastale mogočne demonstracije. Formirala se je velika povorka, ki je krenila proti Glavnemu trgu vzklikajoč borbena gesla ter psovke in žaljivke proti policiji, proti klerikalnemu režimu in proti izdajalskim voditeljem strokovnih organizacij. V tej povorki je prevzel iniciativno stavkovni odbor tovarne Ehrlich, v katerem so bili levi socialisti, med njimi pa tudi avstrijski socialistični emigranti, ki so pribežali k nam po neuspelem delavskem puču v Avstriji. Iz kavarne na Glavnem trgu so nekateri gostje začeli pljuvati na delavstvo. Skupina delavcev iz povorke se je takoj vrgla na kupe granitnih kock na cesti in začela z njimi obmetavati kavnarno. Na delavce so navalili orožniki in jih spet razgnali. Povorka je krenila naprej čez most do tovarne Ehrlich, Doctor in drug in Zelenka. Pri tovarni Ehrlich je prišlo spet do pretepa, ker so delavci v svojem besu začeli tovarno demolirati. Orožniki in policija so spet posegli vmes in končno uspeli razgnati delavce.

Druga, po moči približno enako velika povorka, kakor prva, pa je šla od Delavske zbornice proti Melju in enako ogorčeno demonstrirala.

Tako delavci prve kakor tudi druge povorke so na tak način odšli pred svoje tovarne nazaj na delo.

Toda pri vsaki tovarni so pri vratih stali zaupniki podjetnikov in odbirali delavce. Vse, za katere so vedeli, da so se v stavki na katerikoli način eksponirali, niso več sprejeli na delo.

Brez dela je tako ostalo nekaj sto delavcev, med njimi zlasti vsi poštenci in odločni voditelji stavke. Vsi ti delavci so prišli tudi na črno listo, posle-

dica tega pa je bila, da niso dobili več dela ne samo v tekstilnih, temveč tudi v vseh ostalih podjetjih. Velik del teh ljudi je nato več mesecev živel v največji bedi in le s težavo so polagoma vendarle prišli do novih zaposlitev.

Terorju policije in podjetnikov se je pridružil še »delavski voditelj« Jakomin s tem, da je najboljše in najborbenejše delavce izključil še iz delavske organizacije ter jim tako odvzel tudi pomoč organizacije v brezposelnosti.

Po 25 dneh je bila tako končana težka in naporna borba mariborskega tekstilnega delavstva, do tedaj največja v zgodovini Maribora. V materialnem pogledu je mariborsko tekstilno delavstvo zares le malo pridobilo. Toda zato je bil tem večji moralni in politični uspeh stavke, v kateri se je delavstvo marsičesa naučilo, predvsem pa je spoznalo, kdo je resnični njegov prijatelj in kdo

sovražnik. Prvič v zgodovini mesta Maribora so se v tej stavki množično angažirale tudi žene, ki so predstavljale ogromno večino mariborskega tekstilnega delavstva. Nič manj kakor žene pa se je izkazala v tej borbi tudi mladina, ki je bila ves čas stavke v vseh pogledih v prvih linijah.

Po končani stavki je začasno zavladalo v tovarnah veliko malodušje ter je prišlo do velikega upada članstva v strokovnih organizacijah, zlasti v Splošni strokovni zvezi. Delavstvo je do kraja spoznalo izdajalsko vlogo desnih socialistov in jim za vedno obrnilo hrbet.

Nasprotno pa je ugled Partije s jno porastel. Medtem ko ob izbruhu stavke Partija še ni imela niti ene same svoje organizacije v nobeni izmed mariborskih tekstilnih tovarn, je po stavki cela vrsta najbolj požrtvovalnih in borbenih ljudi stopila v njene vrste in v kratkem času je Partija, čeprav v težkih pogojih ilegale, imela skoraj v vseh tekstilnih podjetjih, zlasti večjih, že svoje organizacije, ponekod zelo močne.

Tudi delavci današnje kranjske tovarne »IBI« so stavkali

drug. Zvečer je odšlo delavstvo iz te in drugih tovarn pred Delavsko zbornico, kamor so šli čakati mariborsko delegacijo, ki je odšla k banu, ker so računali, da se bo ta večer vrnila. Delegacija se ta večer še ni vrnila iz Ljubljane. Nato je okoli 200 delavcev in delavk ob drugi uri ponoči odšlo demonstrirati pred predstojništvo mestne policije. Množica je približno pol ure obmetavala policijsko poslopje s kamenjem in granitnimi kockami ter zahtevala izpustitev obeh zaprtih tovarnišev. Na čelni strani poslopja so delavci razbili skoraj vse šipe in dosegli, da se je z njimi pogajal predstojnik policije Trstenjak. Naslednji dan sta bila oba delavca izpuščena.

Petindvajsetega septembra je bilo na dvorišču v Delavski zbornici zopet veliko delavsko zborovanje, na katerem so ho-

co, ki je spoznala, da so jo izdali in da je v kolektivni pogodbi le malenkostno izboljšanje v odnosu na prejšnji položaj delavstva. Delavci so bili tako razjarjeni, da Jakomina in ostale sploh niso pustili govoriti. Od vseh strani je letelo nanje kamenje in jajca, tako da so se morali umakniti pred razjarjeno množico v prvo nadstropje Delavske zbornice, kjer jih je policija zaščitila s kordonom. Kamenje in jajca so letela križem kražem po policistih in demonstrantih, iz oken pa so razjarjeni delavci metali moko in druga živila. Tisti delavci, ki ni ščitil Jakomina in ostale voditelje strokovnih organizacij, je ustvarila kordon vzdolž zidu in začel pritiskati na delavstvo proti izhodu. Križem kražem so padali udarci s pendreki, toda prve vrste delavcev so se prijele za roke, ostali pa

GOSPODARSKE VESTI

Industrijska proizvodnja v minulih sedmih mesecih

V minulih sedmih mesecih je industrijska proizvodnja večja za 6 odstotkov v primerjavi z istim razdobjem lani. Najbolj je porasla proizvodnja papirja in sicer za 44 odstotkov, proizvodnja v kemični industriji in industriji gume 18 odstotkov, industriji usnja za 13 odstotkov itd. Proizvodnja gradbenega materiala se je znižala za 10 odstotkov, proizvodnja lesne industrije pa za 2 odstotka v primerjavi z istim časom lani.

Uvoz blaga za široko potrošnjo

Letos smo do 20. julija uvozili za 3.871.000.000 din industrijskega blaga za široko potrošnjo računano po domačih prodajnih cenah. Neizkoriščenih je ostalo še okoli 6 milijard 25 milijonov dinarjev. Uvozili smo največ kovinskih in tekstilnih izdelkov. Precej deviz smo uporabili za uvoz živil, dalje za knjige, filme, potrebščine za potrebe turizma itd.

Reška ladjedelnica dela tudi za tujino

V reški remontni ladjedelnici »Viktor Lenac« so letos popravili 81 tujih ladij. Med drugim nemške in ladje drugih držav. Na angleški ladji »Marieta« so opravili dela v vrednosti za nad 7.000 funtov.

Proizvodnja prehrabnih predmetov v svetu narašča

Organizacija FAO poroča, da je prehrabna proizvodnja v minulih dvanajstih mesecih narasla za tri odstotke.

Uspehi racionalizatorjev v banjalški tobačni tovarni

Trivnič, Ante Dobrič, Slavko Elič in Muhamed Maslo, zaposleni v banjalški tobačni tovarni, so izdelali stroj za trdo zavijanje cigaret, ki štane okoli 10 milijonov dinarjev. Stroj so še izboljšali tako, da izdelajo sedaj z njim namesto 400.000, 500.000 cigaret. Če bi cigarete ročno omotavali, bi jih izdelali le 50.000 na dan.

Naš izvoz in uvoz

V minulem polletju smo izvozili za 10 milijard dinarjev več blaga kot smo računali. Če bomo imeli tudi v drugem polletju tolikšne uspehe, lahko računamo na najuspešnejše poslovno leto, saj bomo izvozili različnih proizvodov za 95 milijard dinarjev. V azijske države smo izvozili različnih predmetov za 914 milijonov dinarjev, v Severno Ameriko za 725 milijonov dinarjev, prvič v Kitajsko za 270 milijonov dinarjev itd. Letos smo uvozili največ predmetov iz Združenih držav Amerike, in sicer v vrednosti 29 milijard dinarjev, potem iz Italije in Zahodne Nemčije po 6 milijard, iz Sovjetske zveze za 5 milijard dinarjev itd.

Kamionske prikolicе bomo prodali na Kitajsko

Novosadska tovarna kmetijskih strojev »Pobeda« je minul mesec poslala na Kitajsko prvo pošiljko 50 traktorjskih prikolic. Kolektiv »Pobeda« bo poslal prikolic na Kitajskem še 150 kolic.

»Rog« bo izdelal 17.000 koles

V ljubljanski tovarni koles »Rog« so lani izdelali 12.000 koles, letos pa jih bodo izdelali okoli 17.000. V prihodnje bodo izdelovali predvsem ženska kolesa, kajti teh je na trgu zelo primanjkovalo. Z boljšo organizacijo dela, ki jo bodo dosegli z znanstvenim proučevanjem sodijo, da bodo lahko še povečali proizvodnjo, ob tem pa se bodo tudi znižali stroški izdelave.

Nova tekstilna tovarna v Podbrdu

V Podbrdu obratuje nova tekstilna tovarna, ki so jo zgradili v prostorih že razpadajoče nekdanje fašistične vojašnice. Tolminski okrajni ljudski odbor je dal podjetju na razpolago ves svoj lanski investicijski sklad. Novemu podjetju pa so pomagale tudi nekatere slovenske tekstilne tovarne, saj so mu dale nekaj strojev in druge strojne opreme in strokovnjake za montažo.

Naša podjetja na mednarodnih sejmih

Stevila naša podjetja se bodo letos udeležila mednarodnih velesejmov. V Düsseldorfu razstavlja v okviru svetovnega kongresa liivarjev 36 jugoslovanskih podjetij. Naša podjetja bodo razstavljala tudi na srednjeevropskih mednarodnih sejmih v Frankfurtu in na Dunaju. V Frankfurtu razstavlja 64 podjetij na Dunaju 48 podjetij. Razen tega bodo naša podjetja razstavljala še na šestih mednarodnih sejmih v Stockholmu, Barju, Londonu, Plovdivu, Solunu in Damasku.

»Zorka« povečuje proizvodnjo umetnih gnojil

Kemična tovarna »Zorka« v Subotici bo naslednje leto v novem obratu proizvedla 120.000 ton superfosfata. Stroje za nov obrat že montirajo. S perspektivnim planom je predvideno, da bodo v tej tovarni letno proizvajali 70.000 ton mešanih mineralnih gnojil.

Nekaj spominov na stavko v tovarni F. Eifler v Ljubljani

Zatulila je sirena ...

Približno enake razmere kakor v ostalih tekstilnih tovarnah v Sloveniji so vladale tudi v majhni tovarni plišev in baržuna F. Eifler v Ljubljani, nasproti starodavne artilerijske kasarne ob tedanji Tyrševi cesti.

Dobro se spominjam lastnika, rejenege češkega kapitalista. V pisarno je prihajal le tu in tam za kakor urico, zelo pogosto pa je zahajal v kavarno »Evropo«. V tovarno se je prikazal morda dvakrat, trikrat na leto. S svojimi prijatelji in prijateljicami je pogosto prejel različne pojedine in zabave, ki so se naslednjega dne navadno nadaljevale z avtomobilskimi izleti na Bled ali Sušak. V poletnih mesecih se je večinoma bladij na francoski in italijanski rivieri ali v Švici, pozimi pa je hodil na lov na Češko in na Madžarsko, žena je upravljala

so nekoč Eiflerjevi psi zbolela ščeneta, je z vso naglico pridrvel v tovarno živinozdravnik in ves upravni aparat je bil vznemirjen teden dni, dokler niso psički spet ozdraveli.

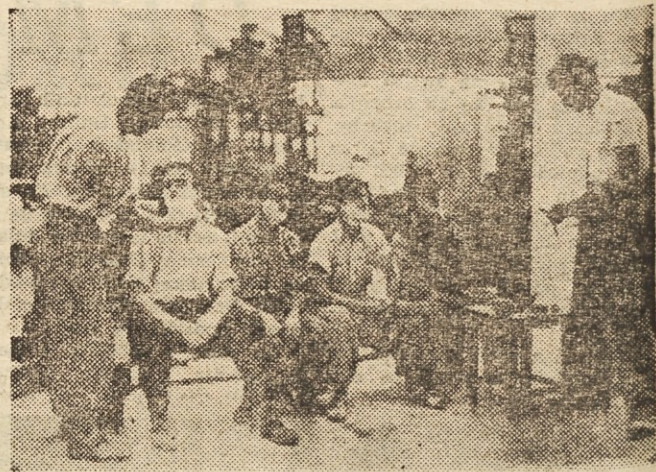
Najhujša šiba za delavstvo v tej tovarni je bil mojster Dejmeč, brutalen in ostuden stavec s srednjeveškimi nazori in navadami, po narodnosti Čeh. Po svoji strokovni sposobnosti je bil enak povprečnemu ali slabemu tkalcu, toda bil je zaupnik in pravi valpet ter je imel glavno besedo v podjetju, tako veliko, da je imel celo direktor strah pred njim. Po ves dan se je sprehajal po tkalnici z rokami na hrbtu in se drl, da mu je iz ust brizgala slina daleč naokrog. Za vsako najmanjšo napako v blagu ali kaj podobnega je kar rekel tožariti v pisarno. Posledica tega so bili občutni

pridobila ugled in je kmalu imela močan vpliv na delavstvo. V kratkem času je postala pravi motor vsega dogajanja v podjetju. V nekaj mesecih je bilo razen redkih izjem že organizirano celotno delavstvo in sicer - kar je bilo takrat najvažnejše - v eni sami delavski strokovni organizaciji za razliko od mnogih drugih tovarni, kjer so delovale po tri in kasneje celo po štiri različne delavske organizacije ali pa nobena. Enotno organizirano v eno samo strokovno organizacijo, in sicer v socialistično Splošno delavsko strokovno zvezo, je šlo delavstvo tudi v stavko ter je ostalo kljub izdajstvu centralnih voditeljev te organizacije kompaktno organizirano tudi po končani stavki.

Vsi poizkusi omenjenega podjetja, da bi ustanovilo še eno, razbijaško organizacijo in na ta način razbilo enotnost delavstva, so vedno sproti propadli.

V pripravih na stavko v Kranju smo bili do podrobnosti obveščeni, ker smo bili skoraj v vsakodnevem stiku s predsednikom tedanje Strokovne komisije Francem Leskoškom in drugim partijskimi voditelji. V pogostem stiku smo bili tudi s pokojnim Tomjencem, enim izmed organizatorjev stavke v Kranju. Večja skupina naših delavcev se je udeležila tudi velikega delavskega zborovanja na Jesenicah poletja leta 1936, od katerem je bil na neki gozdni jasi pri Blejski Dobravi pod vodstvom Franca Leskoška tudi tajni sestanek udeležencev zborovanja - komunistov in je na njem že bilo govora tudi o pripravah na stavko v tekstilni stroki. Še pred tem, na dan 1. maja istega leta pa je naša tovarna kljub prepovedi vsakršnih prvomajskih praznovanj priredila agitacijski izlet na Katarino, na katerem je med drugimi komunisti govorila tudi Angelca Dovčeva, zdaj poročena Ocepček. Stavka se je začela takole:

Istčasno z ostalimi podjetji je tudi glavni delavski zaupnik v naši tovarni Franc Dragar izročil vodstvu podjetja zahteve delavstva glede kolektivne pogodbe, izboljšanja higienskih pogojev, odpustitve mojstra Dejmeča in podobno, o čemer seveda vodstvo podjetja sprva ni hotelo ničesar slišati. Vendar se mojster Dejmeč od takrat naprej ni več drl po tkalnici, pač pa je glaj čudo - sam gospod Eifler začel prihajati v tovarno med delavce in se z

Iz tovarne si šel samo s posebno dovolilnico stavkovnega odbora. — »Frizerski salon« se organizirali kar v tovarni

našimi prijazno pomenkovati, kar se vsa leta prej še ni zgodilo.

Takoj prvi dan po izbruhu stavke v Kranju, ko so nam naše kolegarske in celo ena motociklistična patrulja (Janez Križ s spremljevalcem) prinesle prva poročila in tudi prve mogočne vtise iz Kranja, smo sklicali v gostilni Kačič ob tedanji Tyrševi cesti sestanek kakih 30 najzaupnejših delavcev in delavk. Na sestanku - bila je sobota 22. avgusta - je bilo sklenjeno, da začnemo v ponedeljek stavkati na isti način kakor v Kranju, to je tako, da bomo zasedli tovarno in ostali v njej noč in dan do konca stavke. Ta revolucionarni način stavanja, ki so ga prav takrat prakticirali v Franciji, kjer je bila na oblasti Ljudska fronta, je imel med drugim tudi to prednost, da niso mogli stavkokazni, ki bi jih podjetje med brezposelnimi delavci kaj lahko dobilo, v tovarno. Celotno delavstvo, prisotne in neprisotne - smo razdelili na kakih 10 borbenih skupin po 5 do 15 delavcev in delavk (vse skupaj nas je bilo v tovarni le okoli 120, od tega več kakor tri četrtine žensk) in vsaka od njih je dobila svojo posebno nalogo za začetek stavke. Sklenjeno je bilo tudi, da bomo začeli stavkati točno pol ure po začetku dela, vodje skupin pa naj člane svojih skupin, tiste, ki na tem zaupnem sestanku niso bili navzoči, obveste o njihovih nalogah v poslednjih minutah pred začetkom stavke tako, da bo na ta način čim manjša možnost, da bi kdo o nameravanem začetku stavke obvestil vodstvo podjetja.

V ponedeljek, 24. avgusta zjutraj je sirena zatulila enako kakor vsak drug dan ob sedmi uri in delo se je začelo. Toda v očeh delavcev se je lesketal nek poseben ogenj in pogledi so neprestano

švigali iza strojev na vse strani. Kdor je vedel, kaj se pripravljajo, je lahko opazil tajno shajanje in pomenkovanje delavcev in delavk po kotih in hodnikih. Toda mojster Dejmeč ter direktor in njihovi zaupniki niso ničesar opazili.

Pol ure kasneje je kurjač iz kurilnice po dogovoru odpeljal pepel na smetišče, da se je na ta način otresel odgovornosti za staveno. Delavca Janez Križ in Ivan Koman sta se skrivaj splazila v kurilnico in potegnila za ročico pri sireni. Sirena je nenadoma znova zatulila nato dolgo in zateglo kakor še nikoli.

»Štrajk, štrajk« je zadonelo na ves glas iz stoterih grl po tovarni in stroji so v hitu obstali. Tistim, ki niso bili vnaprej obveščeni o nameravanem začetku stavke, so šli lasje pokonci. Nastal je splošen vrišč, pomešan z zateglim tuljenjem sirene in beganjem po tovarni. Delavci in delavke so tekli vsak na svoje določeno mesto. Vsi, ki so imeli kolajkaj slabo vest, pa so bežali v pisarno. Nekdo je na rokah nesel iz tkalnice uradnico, zaupnico podjetja. Mojster Dejmeč je stekel v prvo nadstropje in se skril v stroj za snovanje. Mali Rado Kostič (kasneje je padel v Španiji) je gibčno kakor maček skočil k njegovi omarici in se polastil ključev tkalnice. Nekatero skupino so zasedle vse prehode in črtnjavnicu ter se polastile ključev celotnega podjetja. Skupina, ki je imela nalogo, da zasede glavno pisarno in se polasti telefona, pa je natekel na odpor. Direktor in nekateri uradniki so s svojimi relesli tlačali vrata in branili vstop. Toda delavci in delavke z druge strani vrat so bili močnejši in vrata so se odprla. Pri tem je zaveznenketa šiba na vratih, ki ni vzdržala pritiska - edina poškodba v tej stavki. Neke delavke, ki so ji med prerivanjem priprila nogo, je na ves glas kričala od bolečine.

Posebna skupina, ki jo je vodila delavska zaupnica Joža Košir in v kateri so bile skoraj same delavke, je šla za mojstrom Dejmečom. Delavke so obstopile snovalni stroj, tkalec Albin Kovač pa je stopil pred mojstra, pokazal s prstom na vrata in zakričal: »Mojster čas je prišel. Ven!«

Delavke so od strahu posivelega mojstra izvlekile iz stroja in se ga oklenile tako, da so dobesedno visele na njem kakor roj čebel. Skozj vso tovarno in čez dvorišče je šla nato ta nenavadna povorka do ograje ob cesti. Tam so se odprla vrata in delavke so osovraženega mojstra pahnille na cesto in zakričale za njim:

(Nadaljevanje prihodnjic)

posestvo in veliko tekstilno tovarno na Češkem.

Tovarna, čeprav majhna, je nelsa. Ko je gospod Eifler prišel v Ljubljano, je pripeljal s Češkega nekaj starih strojev in star tovarni avtomobil. V nekaj letih je tovarno razširil in povečal, stare stroje zamenjal z novimi, nabavil si je nove osebe in tovarne avtomobile in si kupil večnadstropno hišo v središču mesta. Kljub vsemu temu pa je imel v češki Agrarni banki stalno naloženih po deset do dvajset milijonov dinarjev. Njegovi milijončki so se »kar sami od sebe množili«, kakor da so živi.

V tovarni pa so delavci in delavke zaslužili po 60 do največ 200 dinarjev na teden ob prahu, ki je vsak dan za centimeter na debelo prekril stroje in pljuča. Jaz sem imel kot nameščene mesečno 400 dinarjev plače, od česar so mi odbijali po 20 dinarjev za socialno zavarovanje. Ljudje so imeli za kosilo večinoma črna kava in kruh. Zgodilo se je tudi, da je cvetoče dekle bruhalo kri in v nekaj tednih je bil pogreb. Oditelj zdravniku pa je takrat pomenilo spuščati se v nevarnost za odpust, ki je navadno imel za posledico dolgotrajno brezposelnost. Saj je vsako dopoldne stala pred vrati tovarne gruča brezposelnih, ki so bili pripravljani sprejeti delo za vsako ceno. Ko pa

odtegljali od že itak bornih zaslužkov in tudi odpusti. Že gamo njegovo kričanje in njegov hripavi ter škodoželjni glas sta delovala na ljudi, kakor da bi jih nekdo s kladivom tolkel po glavi. Toda mojster Dejmeč se ni zaustavljal niti pred klofutami in udarci s pestjo, zaradi česar je prišlo med njim in posameznimi delavci tudi do pretefov.

V takih razmerah je rasla in se kalila delavska zavest v tej tovarni. Že v prvih mesecih leta 1936, se je osnovala v podjetju partijska organizacija, katere člani smo bili v začetku Cene Štupar, Albin Kovač in jaz, kmalu za tem pa še Rado Kostič, Ljudmila Smrjaj-Smolinsky in Mici Kovač. V tej partijski organizaciji so takneje delovali tudi Pepca Kardelj, Božena Bašin in narodni heroj pokojna Danila Kumar. Že pred ustanovitvijo partijske organizacije sta v podjetju delovala tudi komunisti Franc Sluga in narodni heroj pokojna Rezka Dragar. Manjši del delavstva je bil zato že pred ustanovitvijo partijske organizacije tudi strokovno organiziran.

Z ustanovitvijo partijske organizacije v začetku leta 1936 se je v tej tovarni začelo novo obdobje. Partijska organizacija na čelu s pokojnim Cenetom Štuparjem, ki je bil med delavstvom izredno priljubljen, si je v kratkem času

Kmetje so delavcem pripeljali hrano

RAZMIŠLJANJA O TRILETNI ZBOROVODSKI ŠOLI V LJUBLJANI

NACRTNEJŠA IZBIRA

Ze vsa povojna leta težko občutimo pomanjkanje pevovodij, režiserjev, dirigentov in drugih vodij umetniških sekcij v naših društvih. Doslej smo te težave reševali z občasnimi tečaji in posveti, ki pa žal niso izpolnili vseh vrzeli. Marsikje je sekcija, ki je nenadoma izgubila strokovnega vodjo, zamrla, drugje jo niti ne morejo ustanoviti, v nekaterih krajih pa vodijo zborovodje po 3 do 4 pevske zборе, kar slabo vpliva na kvalitetno rast zborov.

Da bi temu odpomogli, so v Ljubljani leta 1952 v okviru Centralne ljudske univerze ustanovili zborovodsko šolo. Ta rešitev res ni bila najboljša, toda bila je v danih prilikah edino možna. Kasneje je bila zborovodska šola vključena v glasbeno šolo Center, letos pa je občinski ljudski odbor Center, ki to šolo vzdržuje, sklenil, da zborovodske šole ne bo več vzdrževal, ker je njen značaj republiški in je zato edino pravilno, da jo vzdržujejo organizacije in ustanove, ki delujejo v republiškem merilu. Občinski ljudski odbor pa je pripravil naprej podpirati tiste gojence, ki živijo in delujejo na področju mesta Ljubljane.

Prepričani smo, da bo Republiški svet za kulturo in prosveto pokazal za nadaljnji obstoj šole več razumevanja kot pa doslej, ko je prošnjo za denarno pomoč zavrnil z obrazložitvijo, da zanjo nima v proračunu predvidenih sredstev in jo zato ne more podpreti. Predsedstvo Zveze Svobod in prosvetnih društev Slovenije bo na svoji seji razpravljalo tudi o zborovodski šoli in prepričani smo, da bo poiskalo tudi najprimernejšo rešitev za nadaljnji obstoj šole.

Zdi pa se nam, da je poleg pristojnosti in podpor potrebno urediti še nekatere stvari, da bo šola v polni meri služila svojemu namenu. Doslej so v zborovodsko šolo sprejeli vsakogar, ki se je prijavil. Med temi gojenci so bili nekateri, ki niso imeli za to

katerim naj bi postalo zborovodstvo poklic. To mnenje pa je zelo zmotno. Kakor nima šola namena vzgajati organizatorjev, tako tudi ne vzgaja poklicnih zborovodij. Zborovodstvo pri nas ne more biti poklic, marveč je lahko samo postranska, ljubiteljska dejav-

tem pogojem prilagojen. Dva najst ur tedenskega pouka je lahko poleg službe in študija obiskal vsak marljiv uslužbenec ali študent. Seveda pa je zato tudi študij na šoli trajal tri leta. Ta študij bi bilo mogoče skrajšati, tudi na dve leti, toda samo pod pogojem,

jo poklic s pogojem, da bi po končani šoli vodili pevske zборе v njihovem kraju.

Veliko stvarnejši se nam zdi predlog načelnika te šole, zborovodje Radovana Gobca, ki predlaga, da bi posamezni občinski in okrajni ljudski odbori, ki štipendirajo srednješolce in študente, razpisali nekaj štipendij tudi za takšne, ki bi poleg svojega študija obvezno obiskovali tudi zborovodsko šolo. Kolikor nam je doslej znano, so samo v Kranju razpisali pet takšnih štipendij. Če bi občine in društva ta predlog podprle, potem bi bila v nekaj letih najhujša kriza premagana.

V Ljubljani se šola na stotine dijakov, ki bodo po končani šoli odšli v najrazličnejše kraje Slovenije. Ali ne bi kazalo prav tu iskati kader za bodoče pevovodje? Doslej so marsikateri prosvetni delavci videli rešitev edino v učiteljsku in skušali iz učiteljev napraviti univerzalne ljudi: režiserje, pevovodje, dirigente in knjižničarje. Prav je, da tudi učiteljski svet posvetimo več pozornosti, toda ob tem ne smemo zapostavljati drugih podobnih šol. Ker kriterijev za sprejem v šolo ni bilo in ker zborovodska šola ne vzgaja za poklic, je tudi zanimanje za njo iz leta v leto upadalo. Prvo leto 15 in nato 14, 8, 6 gojencev.

Od 43 učencev, kolikor se jih je doslej vpisalo na zborovodsko šolo, vodi pevske zборе že 19 učencev. To je vsekakor uspeh, ki opravičuje nadaljnji obstoj te šole. Če pa bomo smotrnejše izbirali kandidate in pokazali za razvoj te koristne šole več razumevanja, bodo uspehi brez dvoma še večji.

Prizor iz I. dejanja Prežihove drame »Pernjakovi«

osnovnih pogojev in so pozneje šolanje opustili. Med gojenci je bilo tudi nekaj takih, ki niso vstopili v šolo zato, da bi vodili društvene pevske zборе, marveč so se šolali za organiste. V šoli je bilo in je še vpisanih nekaj gojencev,

nost. Zato je edino prav, da šolo posejajo takšni gojenci, ki imajo do zborovskega petja posebno veselje in željo, da bodo po končani šoli vodili šolske in društvene pevske zборе.

Urniki te šole je bil doslej

če bi gojenci obiskovali samo to šolo, kar pa je spričo tega, da se gojenci ne usposablajo za poklic, skoraj neizvedljivo. Možno bi bilo edino tako, če bi prosvetne organizacije, občine ali podjetja štipendirala posamezne gojence, ki že ima-

Koristna posvetovanja

Na skupni seji predstavnikov štirih trboveljskih Svobod, ki jo je vodil Pavle Kovač, udeležil pa tudi tajnik Zveze Svobod in prosvetnih društev Slovenije Roman Albreht, so razpravljali o izdelavi načrtov za bodoče delo. Zastopniki trboveljskih Svobod so enotno nastopili proti raznim kvarnim vplivom v posameznih društvih, kakor tudi proti pojavom, ki niso v skladu z amaterizmom. Strinjali pa so se s tem, da podelijo občasne primerne nagrade režiserjem, pevovodjem, dirigentom in drugim zaslužnim prosvetnim delavcem.

Zanimiva je bila tudi razprava o trboveljskem simfoničnem orkestru, edini tovrstni glasbeni skupini v Sloveniji, ki doslej še ni vključen v nobeno društvo. Dokončnega sklepa tudi tokrat niso dosegli, ker v orkestru nastopajo godbeniki vseh štirih Svobod. Nadalje so sklenili, da se v novozgrajenem delavskem domu, ki bo predvidoma dograjen do 29. novembra, uvede družbeno upravlja-

nje, ker bo le tako najbolje služil splošnim koristim trboveljskega amaterskega umetniškega udejstvovanja.

Pernjakove so Črnjani uprizorili na prostem

Prizadevna igralska družina Svobode v Črni na Koroskem je za letošnjo proslavo občinskega praznika in Zveze borcev, uprizorila Vorančevo dramo »Pernjakovi« na prostem. Z razumevanjem kmetijske zadruga so igralci lahko postavili na prostem masivno sceno, kar je znatno skrajšalo odmore in omogočilo večjemu številu gledalcev, da so si ogledali igro iz polpreteklega življenja, ki so jo Črnjani zaigrali v koteljskem narečju. Trikrat so uprizorili Pernjakove in trikrat po tisoč ljudi je z zanimanjem sledilo dobro odigranemu prizorom, ki jih je režiral Lekš Mrdavšič. Nekaterim gledalcem je bila igra tako všeč, da niso zamudili nobene od treh predstav.

KULTURNE VESTI

Po zelo uspešnih predstavah Pernjakovih, je igralska družina Svobode začela razmišljati o uprizoritvi Cankarjevega Martina Kačurja. Prepričani smo, da bo ob tako skrbnem študiju tudi Cankarjev Martin Kačur ostal Črnjanom še dolgo v spominu, kot jim bo ostala drama iz njihovega življenja — Pernjakovi.

Uspeh zborov »Jože Vlahovič« v Italiji

Pred kratkim so se vrnil iz Italije pevci znanega zagrebškega mladinskega kulturno-umetniškega društva »Jože Vlahovič«, ki so na mednarodnem tekmovanju v Arezzu prejeli tretjo nagrado v višini 150.000 lir in diplomu. Na tradicionalnem tekmovanju v Arezzu je nastopilo 53 pevskih zborov iz enajstih držav. Poln uspeh zagrebškega zborov je razviden iz tega, ker je na tekmovanju znani zbor katedrale iz Trieria dosegel šele 13. mesto, medtem

ko so bili od naših pevcev boljši le pariški madrigalisti in dunajski »Wiener Madrigal Kreis«. Številni člani žirije so protestirali proti tej odločitvi, kajti pariški in dunajski pevci so profesionalci, osnovni pogoj za tekmovanje pa je bil, da so pevci amaterji. Prav zaradi tega bo morala tekmovalna komisija za naslednje tekmovanje točneje odrediti pogoje, da bo tako lahko kontrolirala profesionalnost pevcev.

Italijanska radiotelevizija RAI je posnela program pevskega društva »Jože Vlahovič« in ga bo te dni predvajala v Italiji. Umetniški vodja mladinskega kulturno-umetniškega društva »Jože Vlahovič« — Emil Cosseto, ki je vodil zbor v Arezzu, je dejal, da so v programu najbolj uspele Tajčevičeve kompozicije.

Med tekmovanjem je pevski zbor dobil ponudbo za gostovanje v Münstru in še nekaterih drugih mestih zapadne Nemčije.

Ves čas tekmovanja so morali naši pevci dati obširne informacije o našem glasbenem življenju. Naši pevski zbori so dosegli v inozemstvu velik ugled. Prejšnja leta so nas zastopali v Arezzu pevski zbori »Vladimir Nazor«, »Bratstvo in jedinstvo« iz Zagreba in beograjski študentski pevski zbor »Branko Krstmanovič«, ki je dosegel preteklo leto ogromen uspeh in dobil za svoj kvaliteten nastop prvo nagrado. Na ključni svečanosti je predsednik tekmovalne komisije čestital prejemnikom nagrad in dejal, da jugoslovanski amaterski pevski zbori danes nimajo konkurentov.

Igralci so obiskali rudarje

Pred kratkim se je vrnila v Zagreb skupina igralcev Hrvatskega narodnega gledališča, ki je s Senečičevo komedijo »Logaritmi in ljubezen« obiskala rudarje v Raši. Pred kratkim je ista skupina obiskala tudi rudarje v Kreki, kjer so po odigrani predstavi priredili tudi razgovor z rudarji.

GLEDALIŠČE V PREŠERNOVEM MESTU PRED NOVO SEZONO

IDEJNA ENOTNOST

Prešernovo gledališče je letos zelo zgodaj začelo z delom. Priprave za dvajsetletnico velike tekstilne stavke, ki bo letos v Kranju gredo h kraju. V verigo mnogih manifestacij kranjskega in okoliškega ljubiteljstva bo vpletlo svoj delež tudi Prešernovo poklicno gledališče. V režiji Slavka Jana bo v ta namen obnovljena Cankarjeva socialno politična drama Hlapci — s tem delom bo gledališče gostovalo tudi po ostalih gorenjskih središčih.

Preteklo sezono je Prešernovo gledališče uprizorilo deset celovečernih uprizoritev — dve od teh sta bili namenjeni mladini. Število obiskovalcev je zrastle kar za deset tisoč, kar je vsekakor lep napredek.

V novo sezono se Prešernovo gledališče odpravlja s težnjo, da postane pravo ljudsko umetniško gledališče. Res je, da do neke mere še vedno tihči v amaterstvu, saj ima poleg rednih sodelavcev še vedno krog amaterskih sodelavcev — brez njih bi le s težavo rinili naprej, toda vsi znaki kažejo na to, da bo do nadaljnjega ostalo tako tudi vnaprej.

Zelo razveseljivo pa je, da so letos, po dolgem prizadevanju gledališkega vodstva našli sredstva za adaptacijo dvorane: obnovili bomo tla, dvignili zadnji del dvorane, prepleskali vso dvorano, predverje, čakalnico pred odrom,

Delavsko vseučilišče v Pulju

Na sestanku Okrajnega sindikalnega sveta v Pulju so sklenili, da bodo ustanovili delavsko vseučilišče, ki bo skupno s sindikalnim svetom pomagalo strokovno, gospodarsko in politično vzgajati delavce. V preteklem letu je na tem področju lepe uspehe dosegla Ljudska univerza. Na plenumu so nadalje sklenili, da bodo sindikalne organizacije pogostejše kot doslej, prirejale v delovnih kolektivih krajše sestanke, na katerih bodo razpravljali o notranjem in zunanjepolitičnem položaju.

in adaptirali nekatere manjše stvari. Sredi novembra pa bodo v dvorano montirani tudi novi stoli.

Ni čuda potem, da v novo sezono vsi člani zrejo z vedrimi očmi.

Kakšen je program za bodočo sezono?

Kakor že rečeno, v predsezoni bomo uprizorili obnovljene Hlapce in Goldonijevega Lažnika. Oficialni začetek sezono pa bo konec septembra v znamenju dve stoletnice rojstva A. T. Linhart — utemeljitelja slovenskega gledališča z njegovim »Matičkom«. Delo bo postavljeno v gorenjsko narečje in v okolico Čozovega gradu pri Bohinju. Tudi s to uprizoritvijo nameravamo na gorenjsko podeželje. Slovenska dramatika je zastopana še s Finžgarjevo ljudsko igro »Razvalina življenja« in dramatisacija »Prešernovega Krsta pri Savici«, če delo o našem največjem pesniku, ki ga pripravljajo še ne bo končano. (Za Prešernov dan.)

Evropska klasika bo letos zastopana z antiko, in sicer: Sofoklej s tragedijo »Kralj Edip« in Aristofanes s komedijo »Lizistrata«. Resančna dramatika z mojstrom Shakespearejem (Beneški trgovec) in evropski klasicizem z Molierovim Tartuffom.

Medtem ko je v preteklosti naše gledališče gojilo predvsem moderno dramatiko, so v letošnjem programu predvidena največ štiri moderna dela.

Armand Salacrou z dramo iz francoskega odporiškega gibanja: Noči jeze; William Inge s komedijo iz sodobnega življenja — Avtobusna postaja.

Delderfield: z igro — Vrtna ograja, kjer obravnava problem mladostnikov, moderne vzgoje in pedagogov.

In Vladimir Majakovski z moderno satiro na sovjetske razmere v tridesetih letih tega stoletja. (Banja — »Mrzla prha«.)

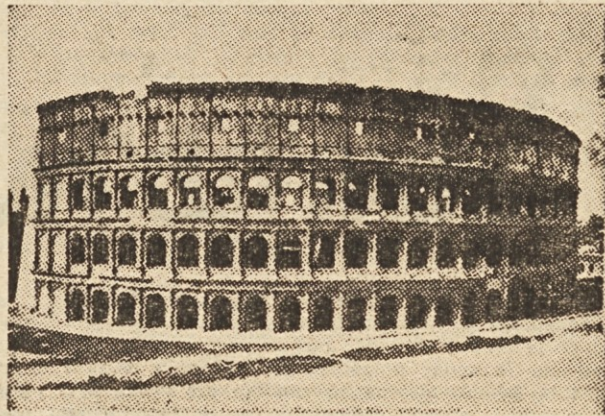
Mladinska izvirna noviteta Nesrečni tolar izpod peresa Martine Bidovčeve bo za Novoletno jelko krščena v našem gledališču.

V celoti bo uprizorjenih največ deset del s pravljico igro vred.

Veliko pozornost bo gledališče posvečalo mladini. Naloga za to, da bo omogočen reden obisk vseh predstav razen Lizistrate tudi mladini, smo postavili tak repertoar, ki ga bo s pridom gledala tudi vsa mlajša generacija. Mladini bo namenjen zaradi lažjega razumevanja tudi ustni časopis pred vsako predstavo. Prepričani smo, da bi z majhnim trudom vseh, ki imajo na skrbi duhovno rast mladih ljudi, lahko napolnili najmanj tri abonmajske predstave za mladino. (Delavski, srednješolski in strokovnošolski abonma.)

Ostaja pa še vedno vrzel pri razvedrilu najmlajših. Zato bomo letos povabili v goste Mestno lutkovno gledališče iz Ljubljane. Obnovili bomo želani našudirano pravljico Janko in Metka; razmišljamo pa tudi o možnosti gledališkega mladinskega krožka, ki bi delal pod okriljem našega gledališkega strokovnega vodstva in tako izpolnjeval nekatere vrzeli, ki onemogočajo normalno duhovno rast najmlajše generacije tega delavskega mesta.

Rado Jan

Ko so Rimljani zasedli Grčijo, so njeno kulturo in umetnost takoj prevzeli. Toda umetnost in kultura demokratskega grškega naroda, je tu morala doživeti spremembe, kajti Rim ni poznal demokracije. Čeprav so se Rimljani za časa republike neprestano borili za enakopravnost in socialne reforme, niso bili plebejci nikdar enaki patricijem. Rimljani so pridali značilnosti svoje družbe: kolosalnost in vtis veličine, razkošnost.

Vodilna stroka v rimski umetnosti je bila arhitektura. Bila je rezultat arhitektur vsega antičnega sveta. Kar je bilo res rimsko, je bila to sposobnost, da te raznolike elemente prilagodijo svojim potrebam in da jim dajo vtis veličine in moči. Njihove javne zgradbe so bile zgrajene za proslavitev posameznih sveta. Kar je bilo res rimsko, je bila sposobnost, osebnost.

Gradili so, kar je služilo njihovim osvajalnim in ekonomskim ciljem: poti, mostove, trdnjave, in njihovem javnemu življenju: vodovode, kopaljšča imenovane terme, gledališča, amfiteatre itd.

Na sliki: Kolosej v Rimu, eno največjih del rimske arhitekture, ki je imel prostora za 50.000 gledalcev.

MAO CE TUNG IN KITAJSKA REVOLUCIJA

Rudolf Blum, pisec knjige Mao Ce Tung in kitajska revolucija, je naš znani publicist in pisec znanih del kot so »Amerika in njeni narodi«, »Dežele in narodi Latinske Amerike«, »Roosevelt in New Deal«. Naš rojak, izseljenec v ZDA, je preživel med ameriški delavci kot delavec-revolucionar, kot sindikalni voditelj, preko 30 let. V svojem razgibanem življenju je pogosto prišel v stik z napredno kitajsko mladino v Ameriki, zaradi izvršitve nekih nalog pa je živel nekaj časa tudi v Kitajski, kjer je lahko dopolnjeval svoje znanje o tej deželi iz neposrednih virov. Kot rezultat neposrednega opazovanja in prejšnjega dolgoletnega zanimanja za življenje in dogodke v Kitajski, je nastala ta knjiga, ki nam prikazuje celovito podobo dolgega in težkega revolucionarnega napredka v Kitajski, ki je trajal preko 30 let, in nam obenem osvetljuje nekoliko likov njenih revolucionarjev in prvoborcev. Pisec nam je v svoji knjigi nazorno prikazal kitajskega človeka z vsemi njegovimi značilnostmi, njegovo kulturo, tradicije, običaje in jezik, tako da knjiga predstavlja resničen in zanesljiv dokument o tej veliki in daljnji deželi.

Poleg neposrednih spoznanj in izkušenj, se je pisec poslužil tudi različnih dokumentov, tuje publicistike, vse to pa z željo, da bi zbral čimveč resnic o tej zemlji, obenem pa odklonil tuje mišljenja in tu-

je zaključke. Kljub temu pa knjiga ni nakakšna suhoparna študija, marveč praktičen reportersko napisan informativni zbirka osnovnih podatkov, jih povprečno izobražen človek ali človek, ki mu problemi te dežele niso znani, mora vedeti. Ne zdi se mi potrebno posebej prikazovati, da ena knjiga ne more biti celovit prikaz o deželi s 600 milijoni prebivalcev, s štiri

RUDOLF BLUM

tisočletno kulturo, o deželi, ki je poleg naše države skozi težko dolgoletno revolucionarno pot osvobjala nove principe in pota razvoja socializma, dežela, ki ima tako velike osebnosti, kakor so Mao Ce Tung, Ču En Laj, kakor je bil »oče kitajske revolucije« Sun Jat Sen, o deželi, ki na svetovnem gospodarskem in političnem prizorišču dobiva vse večji pomen.

Blum je svojo knjigo razdelil v štiri poglavja. V prvem poglavju je osredotočil svojo pozornost na delo dveh velikih revolucionarjev Kitajske: Sun Jat Sena in Mao Ce Tunga, na ljudi, katerih imena so nerazdružljivo povezana z zgodovino kitajske revolucije. Blum je posvetil večjo pozornost Mao Ce Tungu, človeku, ki je ves čas uspešno vodil borbo kitajskega ljudstva do končne zmage. Pisec opisuje njegovo mladost, šolanje, revolucionarne nastope iz leta 1911, ko se je boril in sodelo-

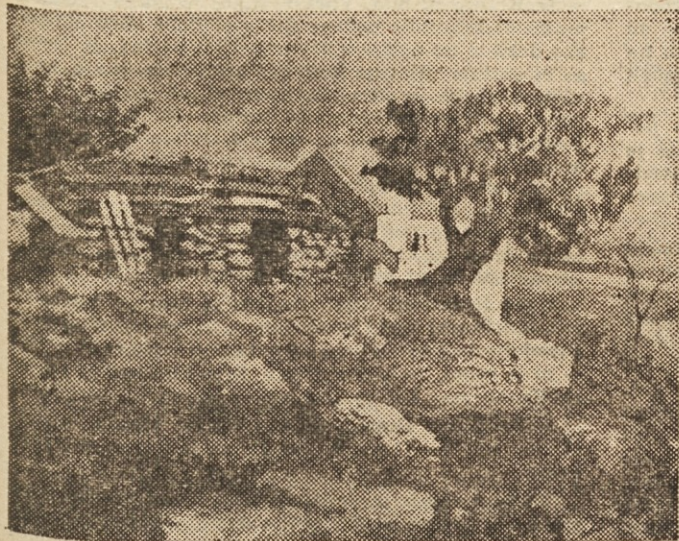
val v strmoglavljenju dinastije Mandžu in proglasitvi republike, nadalje o njegovem življenju, ko se marksistično izobražuje in leta 1921 z nekaterimi tovariši ustanovi Komunistično partijo Kitajske. Pisec si je močno prizadeval, da bi prikazal pogled Mao Ce Tunga na marksistično znanost, ki ni dogma in šablona, marveč teorija, ki se razvija s prakso. »Sovjetska zgodovina je ustvarila sovjetski sistem... Kitajska zgodovina bo ustvarila kitajski sistem«, je rekel Mao Ce Tung na nekem sestanku delavcem. Te in mnoge zgodovinske besede so naletele na negodovanje v Kominterni, ki se pod Stalinovim vodstvom ni mogla sprijazniti z mislijo, da je mogoč še kak drug sistem razen sovjetskega.

V knjigi Blum obširneje opisuje kitajskega človeka, njegovo zgodovino, kulturo, tradicijo, prosveto in ostale manifestacije družbenega življenja.

Glavni del knjige pa opisuje podvige kitajskega delavstva, organiziran odpor, borbo z notranjimi sovražniki in zunanji napadalci ter končno zmago leta 1949.

V zadnjem poglavju pa pisec analizira politično, gospodarsko in družbeno stvarnost nove Kitajske.

Z Blumovo knjigo »Mao Ce Tung in kitajska revolucija« smo dobili pri nas plastičen in objektivni prikaz te daljne večmilijonske dežele kakor tudi dolge, težke in junajske borbe njenih narodov.

Te dni razstavlja v Mali galeriji v Ljubljani akademski slikar Franc Godec »Loparske impresije«. Razstava obsega 50 del in je posvečena oboku Rabu.

Samomorilka

Tistega marčevega dne je bilo nebo sivo. Mraz je kar nenadoma pritisnil in blatni Jelenov klanec pod mestom je otrdel od ledu. Nas ta sivina ni motila. Veseli, da je konec dolgočasnega sedenja v šolskih klopih in še bolj moreče matematike pri zadnji uri, smo pozabili, da smo sedmošolci, in se zapodili za kratkohlavniki po klanecu nizdol proti postaji, kjer bomo lahko v miru prižgali cigareto in jo javno pokazali samo zato, da bi kljubovali nesmiselnim pravilom šolskega disciplinskega reda. Vozač, smo bili proti vsakemu redu in zato so nas profesorji oštevali z »anarhistični« in »revolucionarji«, dasi nismo bili niti eno niti drugo. Bili smo samo mladi ljudje in z življenjem, ki dela ljudi uboge, se še nismo srečali.

Taki smo bili. Starokopitna šolska pravila so nas tlačila. Sovražili smo jih. In ker smo slutili za njimi neko oblast, smo sovražili tudi oblast. Zato smo bili vedno s tistimi, za katere smo mislili, da so proti oblasti. Večkrat smo slišali delavce, kadar so imeli denar in so s z vinom podkrepili pogum, da so čez oblast zabavljali. Zato smo jih občudovali in bili takrat, ko so stavalji, na njihovi strani, ne da bi točno vedeli zakaj. O življenju nismo razmišljali kakor naši očetje, ki so delali po tovarnah, nas preživljali in šolali, da bi bilo naše življenje lepše in boljše kakor je bilo njihovo. Otroci smo bili. In otroci bodo vedno otroci...

Ko sem drvel s tovariši po Jelenovem klanecu, nisem vedel, da se bo že čez nekaj trenutkov zarezalo vame nekaj, kar bo vplivalo name in začelo spreminjati moje življenje. Na savskem mostu je stala gruča ljudi in zrla proti desnemu obrežju. Za h-p smo se ustavili in se hoteli pridružiti radovednežem, da ni rekel nekdo:

— Zijajo, da bi zijali še mi...

Tovariševim besedam smo verjeli. Tudi mi smo se kdaj pa kdaj ustavili na mostu in se zagledali v vodo, kakor da bi opazovali nekaj nenavadnega in nadvse zanimivega. Ko se je nabrala okrog nas gruča ljudi in se zamaknila v Savo ter iskala, da bi našla tisto, kar smo videli mi in česar ni bilo, smo se nagajivo zakrohotali ubogim radovednežem. Šele po smehu so spoznali, da smo jih imeli za norce.

— Za bedake nas ne bodo imeli, — je rekel tovariš in potegnil za seboj skoro vse, ne da bi pogledal ljudi, ki so stali na mostu in se meni naenkrat zadelo resnično resno in zaprepaščen.

Resnost in zaprepaščenost ljudi sta me odtrgali od tovarišev. Ostal sem na mostu in se prilepil k množici ob ograji.

Zarj sem se v Savo. Ničesar nisem opazil. Sava je bila svinčeno siva in prav tak, samo nekoliko temnejši ton je barval vrbasto obrežje, Smarjetno goro na levi in megle, zastirajoče v nekoliko svetlejšem tonu sivo

pokrajino med mestom in Smarjeto. Pusti in sivi dan je bil bolj podoben novemburu kakor zgodnjemu marcu, v katerem bi morali že slutiti bližajočo se pomlad.

Ob strani sem gledal ljudi in napenjal sluh. Ujel bi rad vsaj besedo in uganil, kaj je pritegnilo ljudi, da stoje tako potrpežljivo in nepremično na mostu in so tako skrivnostno tihi, kakor da bi ne čutili in ne vedeli drug za drugega.

Zaman sem se trudil. Ljudje so molčali. Sledil sem njihovim pogledom in na bregu med vrbjem zagledal podkev ljudi, podobno magnetu, ki mi ga je — otroku — nekoč prinesel stari oče skrivaj iz tovarne, da bi se z njim igral in ob magnetu vzljudil železo. Hotel je, da bi postal železar, kakor je bila vsa naša rodovina že izza davnih, davnih dni... In zdaj so se mi kot tak magnet zadelo ljudje, stoječi med vrbami na obrežju in zročil predse v nekaj, česar mi nismo mogli videti.

Živi magnet me je pritegoval. Povprašal bi neznanca poleg mene, kaj delajo tam spodaj, a me je bilo sram. Nerač bi, da bi se smejali moji radovednosti. Magnet ljudi pa me je vlekel k sebi in sam nisem vedel, kdaj sem se prilepil ob njegov pol.

Tedaj sem zagledal in stresla me je groza. Pred menoj je ležala ženska. Ko bi ne imela glave, bi mislil, da je vrača. Tako zabuhlo je bilo od vode napeto telo. Obnošena primrzjena obleka se je lepila obenj. Prav tako so se ji na lobanjo in vrat lepili plavi lasje, v katerih se je nabiralo ivje. Zabuhel obraz se ni dal več prepoznati, ali je bil lep ali grd. Bil je brezobličjen in vendar znan, kakor da bi ga pravkar srečal na cesti, a sem šel mimo, ne da bi ga pogledal. Tako vsakdanji je bil, kakor so obrazi brezpomembnih in bednih ljudi. Srečuješ jih vsak dan, a jih niti ne opaziš. Vsakdanji so in sivi. Vsi enaki. Brez individualnosti. Obrazi z enako vsakdanjo usodo, ki jim jo oblikujejo drugi. Stavim, da bi se za to dekletko nihče ne zmenil, ko bi bila živa. Tako pa je bila mrtva in vsi smo strmeli vanjo.

Ni mi bilo treba praviti, da se je dekletko utopilo. Samomorilka je. Ko bi ne bila, bi bila brezpomembna in ljudje bi šli mimo. Zdaj pa je postala nenadoma zanimiva (kako kruti smo ljudje!) in njeno brezpomembno življenje nenadoma pomembno in vsakdo bi rad zvedel zanj.

— O njej bodo pisali časopisi, — je rekla ženska, drobec iz podkvastega magnetu ljudi in v njenem glasu je bil skoraj kanec zavisti.

— Saj takrat niso, ko so jo vrgli na cesto, — je zamrmral moški glas poleg mene.

Podkvasti magnet ljudi, s pogledi prilepljen na utopljenino truplo, je pripovedoval njeno povest. Bila je delavka v Jugobruni. Sestintridesetega po štrajku so jo vrgli na cesto. Baje je tisti dan po zborovanju na dvorišču hotela Pošte zvečer srečala direktorja in mu prerokovala gorje, ki ga bo doletelo, ko bodo zmagali delavci.

— Je bila pri rdečih, — je vprašal moški poleg mene.

— Kje neki! — je govorila ženska. Hodila je celo v cerkev, je pripovedovala. Tudi pri štrajku se je držala zadaj. Organizatorji je niti zapazili niso. Saj bi ji drugače našli zaposlitev v zadrugi v Otočah, ki so jo ustanovili po štrajku odpuščeni delavci s pomočjo nekaterih premožnejših naprednih ljudi.

— Je Kranjčanka? — se je zanimal nekdo.

— Kje neki! — je govorila ženska. — Koliko pa je delavcev iz Kranja? Kranj je meščansko mesto in delavcev ne trpi...

Iz Kranja ni bila. Vprašujoči bi to lahko vedel. Iz mesta do takrat še nobeno dekletko ni šlo v vodo. Kranjska dekleta ne delajo v tovarni. Vsaj večina ne. Doma so in skrbijo za svojo lepoto. Dovolj časa imajo, kajti njihovi očetje so uradniki, trgovci ali podjetniki in lahko preživljajo hčere do poroke in še potem... Dekleta iz Kranja se ne ubijajo same. Življenje jih ne goni v smrt. Le redkokatero morda privede na rob samomora nesrečna ljubezen. Toda samo na rob samomora. Dalj ne! Končno pa staromodne ljubezni ni več. Čas je moderen in najgloblja meščanska ljubezen je samo zaljubljenost. Zaradi nesrečne zaljubljenosti pa še ni nihče segel po življenju.

Tako so govorili ljudje, moški in ženske, dokler ni pojasnil ženski glas, ki je vedel o samomorilki največ povedati, da Fanika — tako je bilo samomorilki največ ime — ni iz mesta, ampak z dežele. In dežela je bila takrat za Kranj vse, kar je bilo okrog mesta in pod njim.

— Rasli sva skupaj, — je govorila ženska. — Kot otroka sva na Gašteju, ko še ni bilo tovarn, pasli krave...

Začuden sem pogledal žensko. Da so tovarne pod mestom še tako mlade, nisem vedel. Zdaj sem vedel, zakaj je Kranj tako meščanski in tako nasprotje mojim Jesenicam, ki so delavske...

Ženska je pripovedovala. Ko sem jo pogledal, sem

jo dobro videl, a ne znam je opisati, kakor bi ne znal nihče opisati mene. Oba sva bila človeka z dna množice, enolična, brezpomembna človeka, obsojena na revščino. Kdo neki si zapomni bedne ljudi? Sivina ostane s vina. In beda je siva. Nima obraza. Je brezoblična. Ko bi imela kakor bogastvo jasen in dognan obraz, bi jo lahko zgrabili na pravem kraju in jo že zdavnaj odstranili s sveta, saj odkar poznamo človeško zgodovino, so se imeni ljudi — vsaj tako je pisano in bo ostalo zapisano — trudili, da bi jo zbrisali z grobega obličja zemlje. Sociologi in socialni pesniki so zaradi bede polomili že mnogo peres in uničili kdo ve koliko ton papirja. Zemlja pa je ostala trda in je imela bogastvo le za nekatere.

— Kako dolgo še? — so vpraševali ljudje, ko so govorili o bedi.

— Beda je strup. Zastruplja ljudi. Ubija duše! — je govoril moški poleg mene.

Ko je omenil besedo strup, se je razživila zopet ženska, ki je vedela o samomorilki največ, a ni vedela, kaj je s trupom menil moški.

— Pred dnevi, — je govorila, — sva bili s Fanko skupaj in rekla je, da bi si najraje kupila strup in se zastrupila... Beži, beži, sem rekla, kupi si raje kruha, saj smrt že sama gleda iz tebe. Peljala sem jo v mlečno kuhinjo in bila je res strahovito lačna... Da pa je na smrt res mislila, ji nisem verjela...

Govorili so vsi vprek in čakali žandarje oziroma komisijo, ki naj bi po veljavnih predpisih ugotovila in opisala dogodek. Besede so razdobljeno pripovedovale samomorilkinino povest in nisem jih mogel zbrati v celoto. Zagledal sem se v njene osteklenele oči. Nihče jih ni še ni zaprl. Zrle so izgubljeno v prazno in ničesar nisem mogel razbrati iz njih. Malo, zelo malo sem takrat vedel o življenju. In vendar sem tisti dan spoznal:

Kranj je drugačno mesto kakor Jesenice. Na Jesenicah so delavci. V Kranju so le redki. Kranjske tovarne zalaga z njimi kmečka okolica. Dekle in hlapci, kajžarji in druga podeželska revščina, ki se je iztrgala dminarstvu pri velikih kmetih, se je vdirjala v novih tovarnah. Prej še slabše plačana je bila vesela bornih fabriških mezd, za kakršne bi jeseniški delavec niti pljunil ne, kaj šele delal. Nekdanja pastirca na gašteljskem pašniku in potem za hrano plačana dekla pri kmetih je bil dela v tovarni vesela. Ko se je privadila strojev se ji je to delo zdelo lažje in boljše plačano od kmečkega. Vsaj v začetku se ji je moralo zdeti tako in zato ji ni bilo težko delati po deset do dvanajst ur dnevno. Colniček je plesal po statvah in tkal. Tkal levo, dve, tri leta... Niti zavedala se ni, da so istočasno tkale njene misli nekaj drugega. Kakor vtek tkanino so tkale njene misli besede, ki jih je prtajeno izgovorjene slišala večkrat v tovarni.

— Izkoriščajo nas, — ji je bilo v možganih, ko je začela spoznavati vrednost svojega dela in kako malo ima ona od tega. Kakor tkalski čolnček so plesale v njeni podzavesti številke o bajnih zaslužkih delničarjev in direktorjev, primerjave o dobrih mezdah tekstilnih delavcev na Češkem in slabih tu v Kranju, dasi so bili tam in tu lastniki isti.

— Izkoriščajo nas, — se je vse večkrat oglašalo v njej. Ni vsega razumela pod besedico izkoriščanje, vendar dovolj, da je iz srca zagrozila takrat po shodu na cesti direktorju in da se je žilavo upirala žandarjem, ko so izganjali delavstvo iz tovarne.

Delavci je takrat niso niti opazili, saj se med samim štrajkom ni silila v ospredje. Ko pa so jih izganjali žandarji, so videli samo nasprotnika, pred katerim so se morali umakniti. Za Fanikino udeležbo v štrajku je le redko kdo vedel. In med temi redkimi je bil žandar, ki jo je zapisal. In med temi redkimi je bil direktor, ki njene grožnje ni pozabil. Ko so se tovarne odprle in so odпусти organizatorje stavke, so bili delavci ogorčeni. Fanike takrat še niso odpuštili. Odpuštili so je šele čez dva meseca. Pomilovali so jo, a ogorčen ni bil nihče. Nobeden ni vedel, zakaj je morala Fanika na cesto. Šele danes je to skrivnost razvozljala ženska, ki je o Faniki vedela največ. O žandarju, ki jo je zapisal, pa tudi ona ni vedela in o tem je povedala šele druga, ki se je med pripovedovanjem spomnila, da je videla Faniko tisti septembrski dan, ko so jih žandarji izganjali iz Jugobrunne. Poseben vlak jih je pripeljal. Poseben vlak samih mladih žandarjev iz Beograda, od koder jih je poslal minister Korošec. S proge so navalili na Jugobruno in tovarna se je izpraznila.

— Zanjda je bila Fanika. Pred vratarjem sem jo videla. Potem jo je žandar zapisal. Hitro sem se umaknila, da bi tudi mene ne...

Tako je pripovedovala tista, ki se je Fanike spomnila šele ob njenem mrtvem truplu. Takrat se ni niti zmenila, ko je bila Fanika odpuščena! kajti Fanika je bila takrat navadno, brezpomembno bitje in ji je vrednost, da se ljudje sploh o njej zgovarjajo, dala

šele nenavadna smrt. Prej je nihče ni opazil. Zdaj je odgrinjal njeno življenje podkvasti magnet ljudi, stoječ okrog nje kakor recitatorski zbor v starj grški tragediji.

Fanika se je znašla na cesti, zaznamovana s pečatom, za katerega delavci niso vedeli in za katerega ni vedela niti sama. Za ta pečat so vedeli le gospodje, pri katerih je prosila za delo. Ne samo gospodje v tovarnah, tudi kmeta Umnik in Brodar ji nista hotela dati kruha, dasi je bila pripravljena delati samo za hrano. In Brodar je bil takrat poslanec. Zato so se branili njenega dela tudi njegovi volivci, ki jih ta veljak takrat ni imel malo.

— Da bi bila vsaj lepa, — je pr povedovala ženska, ki je o Faniki vedela največ povedati. — Lahko bi se prodajala moškim in se tako preživljala...

Fanika ni bila lepa, da bi za denar zapeljevala p'jane moške. In ker ni bila lepa, ji kaj takega niti na misel ni prišlo. Hodila je za delom od tovarne do tovarne, od kmeta do kmeta, trkala na meščanska vrata, da bi jo vzeli za služkinjo... Z njo je hodil »madež«, da je nezanesljiva. Čudila se je, ko jo je Brodar nagnal kot komunistko. Zaman se je rotila, da ni, čeprav ni vedela, kaj je komunistka. Moralo pa je biti nekaj grdega, še nekaj hujšega kakor vlačuga. Vsaj tako se ji je zdelo zaradi nekaterih pridig, ki jih je kdaj pa kdaj slišala v cerkvi.

— Zaostalo dekle je bila, — je govoril moški poleg mene. — Ko bi ne bila, bi ne obupala. Našla bi pot v organizacijo...

Tudi te besede so se mi zdele hladne, čeprav bi jih kasneje morda rekel tudi jaz. Takrat pa sem mislil,

zakaj ta človek Fanike prej ni videl in jo vidi šele sedaj, ko je že prepozno.

Nikogar več nisem poslušal. Videl sem samo še ostekleneli obup v Fanikinih očeh.

Zastrupiti se je hotela, sem pomislil.

Ko bi bil jaz do kraja obupan, bi tudi segel po strupu. Ali pa bi se ustrelil, ko bi imel pištolo. Le v vodo bi ne šel. Vsaj v tem ledenem mrazu ne. Kako strašno leden je moral biti val, ko je objel to dekle, ki leži zdaj negbna pred nami! Gledam ivje v njenih laseh in primrzlo obleko na vrečasto zabuhlem telesu. Kakor da me je opazil ta mraz in se mi zarezal v srce. Njene oči pa so bile tako mirne. Zarže v neko brezdanzo praznino so govorile:

— Val ni leden. Bolj je leden obup!...

Kako globok je moral biti njen obup, da ji je razjedel dušo, je vedela le ona, ki zdaj ne ve ničesar več. Nihče ga ni mogel razumeti.

Gledam jo. Misel jo oživlja in spremlja v smrt. Vidi jo, kako trudno in vsa zlomljena gre iz mesta skozi Savski dvoredovi proti železniškemu mostu. Tam, kjer se začneja Majdičev jez, obstane. Tri leta je iskala delo. Niso ga ji dali. Odslavljali so jo od vrat

do vrat, kakor da ni na svetu nobenega človeka več, ki bi zaslužil ime človek.

Tri leta... Zvela je bedneje kakor žival. Devetindvajsetletna je morala beračiti. Imela pa je roke. Zdrave. Vajene vsakega dela! In te roke je niso mogle preživljati. Ljudje, ki jih je prosila za delo, so jo zmerjali z beračico.

— Beračica...

Tri leta je ta psovka preplavljala možgane.

— Beračica...

Uh, kakšna sramota!

Do dna ponižana je sedaj sama ob Majd čevem jez. Čezenj pada v strugo Save kakor blago v statve. Valovi-čolnički ga tko...

Joj, koliko blaga! Človek bi z njim oblekel ves svet. Nikogar več bi ne zeblo.

Gleda to sivo blago, ki neprestano teče in se ne odteče.

Glej, tam so se zapletli čolnički!

Popraviti jih bo treba!

Roka skuša zgrabiti čolničke. Predaleč so.

Omahnila je čez jez. Blago, težko in mokro, jo je pokopalo pod seboj. Vretena vrtincev so jo mlela in obračala. Toda samo nekaj hipov. Potem ni čutila ničesar več. Sava jo je nosila proti mostu in jo naplavila na produ. Zapleteno med korenine vrb so jo našli ljudje...

Mogoče je bilo tako?

Zagledal sem se v truplo in v njene oči. Zopet so bile brezizrazne. Morda nisem razvozljati njene skrivnosti.

Morda je bilo drugače? Morda tako...

Nisem utegnil prehoditi še enkrat njene poti. Podkvasti magnet se je nenadoma razmaknil. Pred truplom je postal gospod srednjih let. Topla in lepu ukrojena zimska suknja, rokavice v prav tak barvi, nekoliko svetlejša ruta pod vratom in fin mehak klubuk... Zagledal se je v truplo.

Ljubimec, sem pomislil.

Zaradi njega je šla v smrt in zdaj ga je zapekl vest. Zrušil se bo na mrtvo dekle in doživel bomo novo pretresljivo sliko.

Fanikina skrivnost vendarle tiči v nesrečni ljubezni in ne v zgodbi, ki jo je pripovedoval podkvasti magnet, sem pomislil. Ljudje so samo ugali, kakor sem ugibal jaz. Morda je niti poznali niso in so ustvarili socialno zgodbo iz svojega lastnega trpljenja. Zdar bomo spoznali in razvozljali skrivnost Fanikine smrti. Razvozljati jo bo lepo oblečen gospod, ki se je že po svoji zunanosti razlikoval od nas. Ko bi ga kdo zagledal od daleč in bi ne vedel, po kaj je prišel sem, bi mislil, da je po pomot prišel med bedne in nepomembne ljudi.

Moj pogled je vrtal v gospoda. Zdar, zdaj se bo zrušil. Ze se nagiba. Še trenutek...

Ne, ne... Zmotil sem se. Gospod stoji popolnoma mirno in ravnodušno.

— Kdo bi si mislil, da bo tako pogumna, — pravi z občudovanjem. — Nisem ji verjel, ko je rekla, da bo šla v vodo, če je ne zaposlim. Sicer pa... Jaz nisem kriv. Kriva je sama! Zakaj je bila komunista...

Ko je gospod odšel, je moški poleg mene rekel, da je elegantn gospod v topli suknji tisti, ki v Jugobruni sprejema na delo ljudi ali pa jih odpušča

Torej je bila zgodba, ki so jo pripovedovali ljudje, resnična. Ob tem spoznanju — sam nisem vedel zakaj — je zavrelo v meni. Prvič v življenju me je prišlo, da sem svoje čustvo pred vsemi zpovedal

— Pes! — sem zakričal za gospodom

Hotel sem, da bi se obrnil in čutil moje zaničevanje. Ni se obrnil. Tedaj me je nekdo trdo zgrabil za ramo. Bil je orožnik. Poleg njega je stal še eden. Nisem videl, kdaj sta bršila še nekaj ljudi je bilo tam, ki jih prej ni bilo. Bili so komisija, ki naj bi popisala Fanikin samomor. Toda še preden so se lotili dela, me je orožnik zapisal.

— Da boš enkrat za vselej vedel zmerjati odlične ljudi s psi! — je rekel.

Vedel sem, kaj so njegove besede pomenile. Javil bo v šolo in dobil bom težak ukor. Morda bom celo izključen. V tej skrbi sem skoraj pozabil na Faniko, ki je ležala pred menoj in ni vedela, kaj se godi okrog nje in kaj se bo zaradi nje zgodilo z menoj

S težkim srcem sem hodil tiste dni v šolo.

Ukoram nisem dobil. Čez nekaj tednov je bilo šole konec. Začela se je vojna.

Ko po tolikih letih pišem črtico o Faniki, bi ji rad povedal, da tistega gospoda, ki ga je zaman prosila za službo, danes n več. Toda Fanika je mrtva in če bi je mrtve ne srečal, bi sploh ne vedel zanjo niti žandarji, ki so se v njegovem času dogajale... Miha Klinaur

IZDELAN JE OSNUTEK UREDBE O SOCIALNEM ZAVAROVANJU OBRTRNIKOV

SAMI NAJ KRIJEJO STROŠKE

Ze nekaj časa je v javni razpravi osnutek uredbe o socialnem zavarovanju zasebnih obrtnikov, ki predvideva socialno zavarovanje vseh tistih oseb, ki opravljajo obrt ali pa je obrtna dejavnost njihov glavni poklic.

Obrtniki bodo imeli pravico do zdravstvenega zavarovanja ter do osebne družinske pokojnine. Upravičenec bo prejel pokojnino s 60 letom starosti, seveda če bo imel 35-letno delovno dobo. Žena-obrtnik bo uživala pokojnino že s 55 letom starosti, potrebna pa ji bo zato 30-letna delovna doba.

Člani družine bodo pridobili pravico do družinske pokojnine le, če ima obrtnik najmanj 10-letni delovni staž ali pa če je umrl zaradi nesreče pri delu. V tem primeru pa ne bodo svoji smeli še naprej delati v pokojnikovi delavnici. Za pridobitev invalidske pokojnine so določili isti minimalni rok, to

je desetletno delovno dobo.

Napravili so podroben načrt, kako bodo razvrstili vse upravičene obrtnike v pokojninske razrede. Zveza obrtnih zbornic je namesto prvotnih treh razredov predlagala štiri. Prvi razred bo imel osnovo 15.000 dinarjev, drugi 12.000, tretji 9.000 in četrti 7.000 dinarjev. Zadnji trije razredi bodo pri razvrščanju obvezni, medtem ko bo prvi prostovoljen.

Sprva so hoteli obrtnike socialno zavarovati preko zavoda za socialno zavarovanje. Predsedstvo obrtnih zbornic pa se je končno povsem pravilno postavilo na stališče, da zagotovijo zavarovanje izključno s pomočjo posebnih skladov, ki jih bodo ustanovili pri zbornicah. V primeru, da zbornice tega same ne bodo zmogle, bodo pač morali združiti več zbornic skupaj.

ZA SOCIALNO SKRBSTVO V RUŠKI OBČINI

Premalo denarja

Svet za zdravstvo in socialno skrbstvo pri Občinskem ljudskem odboru v Rušah posveča veliko pozornost socialno ogroženim. V raznih socialnih zavodih imajo 42 odraslih oskrbovancev, njihova celotna mesečna oskrbna znaša 400.000 dinarjev. Prav tako je v mladinskih domovih 18 otrok z mesečno oskrbno 150.000 dinarjev. Občinski ljudski odbor mesečno porabi za socialno zaščito nad pol milijona dinarjev. Poleg tega imajo starih in onemoglih v občini 148. Vsi ti prejemajo določeno mesečno podporo (po 2.000 dinarjev). Občina podpira še 43 socialno ogroženih otrok. Pred nedavnim so podrobno pregledali višino vseh podpor in ugotovili, da jih kljub nameravani štednji zaenkrat ne morejo zmanjšati.

Svet za socialno varstvo je do

meseca maja izplačal Splošni bolnišnici v Mariboru okoli 900.000 dinarjev za zdravljenje socialno ogroženih, za TBC bolnike pa so izdali pol milijona dinarjev. Svet je torej v preteklem polletju izdal nič manj kot 1.600.000 dinarjev. Če bodo v bodočih mesecih izdatki prav tolikšni, jim bo glede na nizek proračun prav gotovo zmanjkalo denarja.

Trenutno ni nobenih upov, da bi dobil Svet za zdravstvo in socialno politiko kakšne dotacije. Zato so sklenili, da bodo poiskali družine, ki bi prevzele ob primerni odškodnini odrasle socialno ogrožene v oskrbo. Najti bo treba tudi družine, ki bi skrbele za socialno ogrožene otroke.

Svet upa, da bo tako prihranil precej proračunskih sredstev.

G. G.

Prijetno letovanje

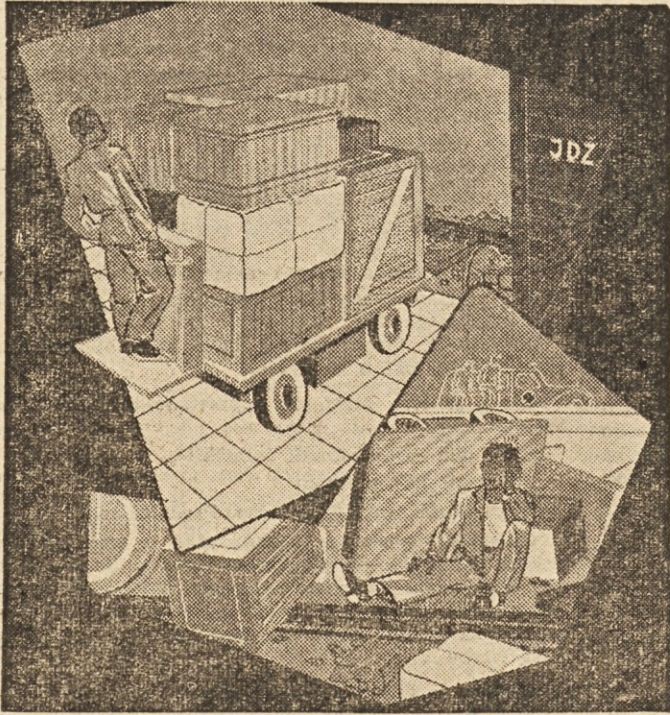
so omogočili jeseniškim kovinarjem

Letos je nad 1.500 železarjev in kovinarjev letovalo v počitniških domovih. Mladina iz kovinarskih Jesenic pa se je udeležila mladinskih delovnih akcij na Brionih, Jelovici, Pokljuki in drugod. Veliko mladih graditeljev je bilo pohvaljenih oziroma so se vrnil na Jesenice kot udarniki. Okrajni zavod za socialno zavarovanje je skupaj z množičnimi in družbenimi organizacijam organiziral ceneno in prijetno letovanje nad 1.000 mladinkam in mladincem jeseniške občine.

Sedaj so lepi sončni dnevi letnih odmorov za nami, na Jesenicah pa mnogo zagorelih, spočitih, zadovoljnih in navdušenih ljudi. Mladina se bo z mar-

ljivim učenjem oddolžila družbenim organizacijam za tako lepo letovanje. Delovni Jeseničani in mladi proizvajalci bodo po letnih oddihih in številnih izletih (za katere je kolektiv železarne prispeval iz lastnih sredstev nad 5 milijonov dinarjev) spočiti in polni novega delovnega poleta spet krepko zagrabili za delo.

Kovinarji so s svojimi svojci prijetno in poceni letovali v kovinarskem počitniškem domu v Crikvenici. Tu je bilo dvanajst izmen, vsaka s 44 gosti. Se večji obisk je bil v kovinarskem počitniškem taboru v Vodicah v bližini Šibenika, kjer je tabornilo okoli tisoč jeseniških železarjev skupaj s svojci. — čit —

Bolje je manj naložiti, kakor...

BESEDA BRALCEV

Pet tisočakov za reprezentanco

No, boste rekli, to res ni veliko. Zavolj petih tisočakov, res ni vredno zgubljanje besed. Res se zaradi tega nihče ne bi razburjal, če...

Tudi v nekem večjem podjetju imajo sklad za reprezentanco. Saj ga imajo v tolikih, zakaj ga tudi v tem ne bi imeli? Saj smo vendar kulturni ljudje in kadar nas obiščejo poslovni ljudje zlasti iz tujine, ne moreš biti tako umazano skop, da bi ne postavil na mizo kozarčka slivovke, priredil zakuske ali kaj podobnega. Vse to razumemo. Če čobi pa taka reprezentanca drugačne oblike, nam kajpak ni vseeno, kaj kdo počne z našim denarjem. In za to gre: hočemo namreč vedeti, kako se ta denar troši!

V tem podjetju pa, o katerem nameravamo govoriti (imena za sedaj še ne povejmo, ker bodo vsi zadevo še podrobno preiskali), so ta denar uporabljali na dokaj nepravilni način. Poročila pravijo, da so direktorju poleg plače izplačevali na roko še po pet tisočakov na mesec za

reprezentanco. Ko je prišlo to na uho »nepoklicanim«, so brž sklicali sejo upravnega odbora podjetja in vso zadevo »legalizirali«, saj je bilo potem v zapisniku seje upravnega odbora napisano črno na belem, da se tako ravna.

Glejte, ne gre za pet tisočakov! To za tako veliko podjetje res ni tako neznansko velika vsota. Za način uporabe gre. Po vsem tem sodeč, so na nezakonit način povečali direktorju plačo za teh 5.000 dinarjev, saj mu ni bilo treba obračunati, kam je ta denar dal in za koga ga je uporabil. Za vsakogar izmed nas pa je jasno, da je to družben denar in da mora biti obračun natančno tak kot vsi drugi izdatki podjetja: stroški za obisk tega in tega, dne tega in tega, toliko in toliko dinarjev po priloženih računih. Vsak drug način je nenormalen, če ga milo ozmemo. Če tistemu, ki ta denar upravlja, ni treba položiti računov, ga lahko pač porabi, kakor se mu zdi in nikdar ne veš, če so računi čisti. Prepričan pa sem, da ga

ni med nami človeka, ki bi dopustil, da bi mu zavolj česa takega lahko očitali, da ni pošteno ravnal in da si je denar morda celo prisvojil. Če že morda računov ne bi nihče zahteval, bi sam že zavolj očitkov položil račune, saj so ljudje dostikrat iz zavisti tako hudobni, da take stvari kaj radi oponašajo še takrat, ko imaš čisto vest, kaj sele, da bi se s takim ravnanjem sam dajal v zobe.

Vse to bi moral vedeti tudi upravni odbor, saj za kaj takega ni treba biti poseben ekonomsko izobražen. Čudno torej, da sam tega ni sprevidel, ko so mu naročili, naj to sklene. Opravičiti jih lahko le, če niso vedeli, kako je v resnici s to zadevo. Posebno vprašanje pri vsem tem je še to, da so sklicali upravni odbor sele, ko je to prišlo na dan.

No, končno besedo o tem, če je vse to res, kar se govori, bo izreklo sodišče, ki vse to preiskuje. Za nas pa je važen en nauk: vsak dinar, ki gre iz podjetja, mora biti obračunan.

VPRAŠANJA IN ODGOVORI

Z. F. Kočevlje: Ko ste čitali članek z naslovom »Kako popraviti krivico«, ste ugotovili, da ima tudi tarifni pravilnik vašega podjetja precej napak. Po vaši sodbi je zlasti huda napaka, ker je za več delovnih mest določena enaka tarifna postavka. Zaradi tega se dogaja da plače določa obratovodja neodvisno od tarifnega pravilnika. Pretekli mesec je povzročilo precej razburjenja povišanje plač nekaterim delavcem strojnega obrata. Zlasti med člani delavskega sveta je bilo dokaj nejevolje, ker je bilo to povišanje izvršeno neodvisno od delavskega sveta. — Odgovor: Ni lahko sestaviti dober tarifni pravilnik in prav tako ni enostavno oceniti vrednost tarifnega pravilnika. Njegov vrednosti ni mogoče ocenjevati po tem, ali in kako je v skladu s kakšnim načrtom vzornega tarifnega pravilnika. Najvažnejši del pravilnika je tabela tarifnih postavk. Ta pa mora biti izdelana na podlagi organizacije dela in poslovanja gospodarske organizacije in zanjo ni nekega »najboljšega vzorca«. Dobro, temeljito je treba poznati delovni proces, zlasti pa delovna mesta in dela in temu prilagoditi tarifne postavke v tarifnem pravilniku in razmerja med njimi. Besedni del tarifnega pravilnika je v bistvu samo celota pravil, kako se uporabljajo tabela tarifnih postavk, kako se določajo delavcem in uslužbencem ter kako

se na podlagi delovnega časa in delovnega učinka z uporabo tarifne postavke obračunajo plače, ki se vračunajo v lastno ceno, in plače iz dobička. Brez poznavanja teh osnov za določitev tarifnih postavk nam je težko presoditi, ali je res huda napaka, če je za več delovnih mest določena enaka tarifna postavka. Če je na več delovnih mestih enaka stopnja odgovornosti, enaka zahtevana delovna in strokovna sposobnost, enaki delovni pogoji, enaka obremenitev, potem je nujno, da so tudi tarifne postavke enake. Za oceno pravilnosti ali nepravilnosti je treba torej poprej ugotoviti, ali so pravilno ugotovljena in ocenjena delovna mesta glede na njihov položaj v delovnem procesu, v organizaciji dela. Prav je, da bi delavski svet s tega vidika presodil sedanjí tarifni pravilnik. Ni vedno napaka, če obratovodja določa delavcem tarifne postavke. Vprašljivo je tudi, ali je utemeljeno razburjanje delavskega sveta zaradi povišanja plač nekaterim delavcem. Ločiti je namreč treba izdajo tarifnega pravilnika in določanje tarifnih postavk v tarifnem pravilniku in določanje tarifnih postavk delavcem in uslužbencem. Prvo spada v izključno pristojnost delavskega sveta; samo on izdaja, dopolnjuje, spreminja tarifni pravilnik in posamezne njegove dele. Izvrševanje tarifnega pravilnika pa ni v

njegovi pristojnosti. Izvrševati ga mora praviloma direktor oziroma njegovi pooblašenci, če tako dovoljuje tarifni pravilnik. Če obratovodja določa delavcem tarifne postavke v skladu s tarifnim pravilnikom in ima za to določanje pooblastilo, potem je njegovo ravnanje zakonito. Seveda pa je nezakonito, če ravna v nasprotju s pravilnikom, če določa drugačne tarifne postavke, kot jih predpisuje pravilnik. V takem primeru je obratovodja odgovoren disciplinsko in upravno-kazensko. Prav tako je s povišanjem tarifnih postavk; če je to v okviru v pravilniku predvidenih tarifnih postavk ali če je to povečanje posledica premestitve na druga delovna mesta z višjimi postavkami, potem ni treba vprašati delavskega sveta. Kajti tako povečanje je on že uredil s tem, da je predvidel pogoje in možnosti zanj. Seveda pa je groba nezakonitost, če je »povečanje« v bistvu sprememba tarifnih postavk v tarifnem pravilniku. Če v njem ni predvideno povečanje, potem povečanja ni. Prav tako ni mogoče nekomu določiti večje tarifne postavke od one, ki je določena v pravilniku. Če je tak primer, ki ga omenjate v pismu, potem je treba direktorja povprašati, zakaj dovoljuje tako nezakonitost in mu povedati, da je za tako ravnanje odgovoren odškodninsko in upravno-kazensko.

